

שבט רב

גיליון חודשי מתורתו
של הרב עדין
אבן-ישראל שטיינזלץ

* *

גיליון ניסן תשפ"ג

הקדמה

גיליון זה של 'שפע רב' כולל בתוכו דברים מתורתו של הרב עדין אבן ישראל שטיינזלץ לחודש ניסן ולחג הפסח. חודש ניסן הוא חודש הגאולה. יש בו את הגאולה הראשונה - בה נהיינו לעם, ליצבאות ה' ולבית יעקב, ויש בו גם הבטחה לגאולה העתידית - זו שתבוא במהרה בימינו. בצד מסוים נראה שכל הימים הרבים והמגוונים בחודש הזה כמו גם כל ההכנות, המנהגים, המצוות וההארות, נמצאים בצורה כזו או אחרת בין קוטב גאולת מצריים לקוטב הגאולה העתידית. המאמרים, השיחות והסיפורים שבגיליון מעמידים בצורה חריפה את השאלה: איך מצטרפים אל הגאולה הראשונה, איך מתחברים לעם ישראל ולקדוש ברוך הוא ומאידך גיסא: עד כמה מעסיקה אותנו הגאולה השלמה, עד כמה אנו מצפים לה ומה אנו עושים כדי לקרב אותה ומעבר לכל זה - כיצד יכול אדם מישראל להיגאל בחג הפסח הקרוב. אדם מישראל צריך לשאול את עצמו: מה אומרים לי המאורעות של יציאת מצריים? כיצד אני חווה אותם באמת, יוצא לחירות מהמיצרים שלי, מהשגרה, מהנוחות העצלה, מהחמץ ומהקליפות, כיצד אני עובר את ים סוף בעצמי ומתחיל ללכת אחרי הקב"ה מחדש, בתמימות שעומדת לפני כל החכמות ואחריהן.

אנו מקווים שהגיליון הזה ילווה את הקוראים בחודש המיוחד הזה, יעזור למי שיש בו כבר את הרצון לצאת ממצרים ויעורר את הרצון אצל מי שצריך.

הדברים של הרב עדין לחג הפסח פשוטים וישירים, כיאה למי שתפש את החג כ'חג הראשית' והפשטות, חג שנחגג זכר לאותם יהודים פשוטים שיצאו ממצרים לפני כל אותן שנים, היהודים שעוד לא ידעו ועוד לא למדו - אבל הרגישו שהם יהודים ובחרו לצאת ממצרים. יהי רצון שנקודת הראשית, נקודת היהדות הפשוטה, תתעורר ותאיר בנו ונזכה להגיע איתה אל גאולה אמיתית, גאולת הנפש וגאולת הגוף, גאולת הפרט וגאולת עם ישראל והעולם כולו.

נקודת היהדות המתעוררת בפסח קשורה גם לעניין שאיננו קשור רק בעבודה הפנימית של חודש ניסן אלא גם במצב היהודים והיהדות כאן ועכשיו. הרב פעל כל ימיו למען אותה 'נקודת יהדות' ודיבר תמיד בתדר שאיננו מגזרי, קבוצתי או מחנאי, תדר שפונה אל היהודי באשר הוא יהודי. על מנת לחזק את תחושת האחוה הבסיסית, בזיקה אל כל יהודי ויהודיה ובהתעקשות על שמירת הקשר בין כל חלקי העם הוספנו נספח קצר לגיליון ובו נאום חשוב ומעורר של הרב העוסק בנקודה זו.

גיליון זה מהווה נקודת ציון משמעותית בהוצאת תורתו של הרב. גליונות 'שפע רב' בפורמט החודשי החלו לראות אור בחודש ניסן תשפ"ב - לפני שנה בדיוק. בשנים עשר הגליונות שיצאו מאז ניסינו להביא בפניכם ניצוצות מהאש הבושרת והמאירה של הרב ע"ה. בחסדי ה' הגליון התקבל בהתלהבות בקרב יהודים רבים שמצאו בו דברים שמדברים אל ליבם. כעת אנחנו נכנסים לשנה השנייה בתפילה שהדברים לא רק יקראו אלא גם יעשו פירות ופירי פירות. אנו מזמינים אתכם להמשיך ולתמוך בהוצאת הגיליון, לרכוש ולחלק אותו לאנשים, לקבוע בו שיעורים ולהביא את דברי הרב לקהלים נוספים.

חג פסח שמח וכשר לכל בית ישראל

המערכת: יאיר שוורצפוקס ואהרן בילט

השתתפו בהפקת הגיליון: אריה יוליוס, לוי יצחק אופן, חן פרנקל, נתנאל איתי ויונתן זמרת
למידע אודות הפצת הגיליון ולתרומות ניתן לפנות למספר: 054-727-9623

TalmideiHarav@gmail.com

עיצוב גרפי: 'עיצובי שיר' 052-8954475

תוכן עניינים

הכנה לפסח

- 7.....לחג - ברכה לחג
- 8.....ליקוטי הרב: לצאת ממצרים - הכנה לפסח
- 20.....להיות חופשיים - שיחה על גאולה וחירות
- 24.....ליקוטי הרב: לבער את החמץ - הכנה לבדיקת חמץ

ליל הסדר

- 29.....גילוי שכינה - מתוך התוועדות הכנה לליל הסדר
- 31.....אכילת מצה במחשבת החסידות - ראיון בטלויזיה

חול המועד

- 38.....ספירת העומר - מתוך ביאור לקוטי תורה
- 41.....שיר השירים - מאמר

שביעי של פסח

- 49.....ליקוטי הרב: קריעת ים סוף
- 56.....סעודת משיח - סעודת משיח עם הרב עדין אבן ישראל
- 60.....נספח: עצם מעצמי - נאום בדינר על אחדות ישראל
- 63.....מוצאי שביעי של פסח - קטע יומן

הבנה לפסת

”

”בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים“, בכל יום ויום מוזכרת יציאת מצרים, בימים ובלילות, ”בעולם הזה ולימות המשיח“. ההדגשה היומיומית של יציאת מצרים, החזרה המתמדת על זכרון מאורע זה, מראים כי אף כי יציאת מצרים ההיסטורית היא מאורע חד-פעמי, הרי היא יחד עם זאת גם חלק מתהליך מתמשך, תהליך העובר במשך הדורות כולם, בחייו של העם ככלל, ובחיי כל אדם פרטי מישראל, כפרט.

”למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך“ משמש איפוא הוראה כי יש לחזור וללמוד את יציאת מצרים בכל דור, כי יש להמשיך את תהליך היציאה ממצרים בכל תקופה. על כן, העיון ביציאת מצרים יש לו חשיבות אקטואלית בכל דור, שבכל דור ודור חוזרים ובאים המרכיבים היסודיים של החיים בתבניות הטיפוסיות שלהם, ובכל דור ודור ”עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלקינו משם“. ומי שאינו מקיים בעצמו יציאת מצרים על פי התבניות של חייו הוא, נשאר עבד עולם לפרעה במצרים בכל דור ובכל מקום.

“

(מעבודת לחירות, מעריב תשל"ה)

זבח משפחה

ברכה לחג - פסח תש"ס

חג הפסח הוא העתיק בחגי ישראל, שהרי נחוג לראשונה בזמן צאת ישראל ממצרים. ועם זאת, החג השתנה רק במעט במשך הדורות. מהותו ועניינו של ליל הסדר נשארו כפי שהיו בפעם הראשונה: זבח משפחה, זמן שבו המשפחה (לעתים בצירוף ידידים ואורחים) מתאספת יחד לסעוד, לחגוג, לספר על מאורעות העבר ועל התקוות לעתיד.

העובדה שחג הפסח הוא כל כך חגה של המשפחה מעניקה לו אופי מיוחד: את הייחוד והקרבה שיש בקשר המשפחתי. אנשים בוחרים לעצמם ידידים, חברים, אנשים בוחרים לעצמם תחומי עיסוק ומקומות מגורים, אבל משפחה אין בוחרים: היא נמצאת כנתון, כעובדה שאין דרך לשנותה. קשר משפחתי אינו תלוי במציאותה של אהבה או קרבת נפש, אלא הוא קשר דם וקשר גורל.

בליל הסדר נפגשת המשפחה וחשה - בחיבה יתירה או בקצת חשש ואפילו סלידה - את הקשר שאינו ניתן לניתוק, הקשר הזה שבו אני והאחר צמודים לבלי קץ. הקשר המשפחתי הזה כולל בתוכו מסר רחב יותר: הוא יצא מתחומה של המשפחה הגרעינית הקטנה אל המשפחה הגדולה, אל העם כולו. הנה שוב יושבים אנו יחד, יותר משלושת אלפי פעמים עשינו זאת מאז יציאת מצרים, ועדיין אנו קשורים ודבוקים בדרך כלשהי.

ליל הסדר נותן לנו הזדמנות להתבונן לא רק בקרובים אלינו ביותר, אלא אף באלה שנתרחקו מהם, באשמתם או באשמתנו. ייתכן שיש בינינו אי הסכמה, אפילו מריבה; ועם זאת אנו קשורים יחד: דם אחד, גורל אחד.

אנו יכולים אז, לעתים בהיסוס מסוים, להושיט ידנו שוב, לנגוע זה בזה ולומר, במלים או בלי מלים: בכל זאת אנו אחד. הבה נעשה זאת עוד פעם. ייתכן שבחוץ מצוי המשחית המאיים, אבל אנו כאן - לעתים מפוחדים, לעתים משועממים. ושוב, וביחד, נאכל את לחם העוני, נשתה שוב את יינה של השמחה, ניזכר בכאבים של העבר ושל ההווה, נתפלל על עתיד טוב יותר לכולנו.

עדין אבן ישראל שטיינלץ

ליקוטי הרב - לצאת ממצרים

הקטעים שלפניכם כוללים פסקאות קצרות, סיפורים ואמרות שנלקטו מתוך שיחות, שיעורים מאמרים והתוועדויות של הרב ועוסקות בצדדים שונים של חג הפסח. הקטעים הקצרים הללו נוגעות בנקודות יסוד הקשורות בעבודות השונות של ימי הפסח, בניסוח נוקב ומלא חיות והתעוררות. הלקט הזה מאפשר עיון, הפנמה והתבוננות ב'מנות קטנות' להתעוררות הלב והמוח.

הציגינר (אצל הצוענים, בכמה שפות מכנים אותם במילים הדומות למצרים), והם עשו להם צרות גדולות, והקב"ה הוציא אותם מהצרות, והוא יוציא אותנו גם מהצרות האלה - ואני שותה לחיים בשבילו! ואז נרדמתי.

על ה'סדר' הזה הרבי אמר שזה היה הסדר הכי יפה. מדוע? מפני שבאמת, ה'סדר' הזה מעביר את כל האינפורמציה שצריך וכשאדם אומר את זה בכל הלב, עם כל האמונה, אז זה מספיק.

(הכנה לליל הסדר, רוסיה תשנ"ט)

מספרים על אחד החסידים הגדולים של 'החוזה' מלובלין שעשה את ליל הסדר. בלילה הראשון התגבר כארי והרגיש שהוא עולה מעולם לעולם עד לעולמות עליונים. ביום השני הוא ישן, ובסוף העירו

מספרים שפעם הגיע יהודי אחד לרב גדול. והרבי אומר לו: אתה יודע, ראיתי בשמים שהסדר של פסח שאתה עשית היה הסדר הכי יפה שעשו. תספר לי, מה עשית? אז הוא אומר: רבי, אני לא יודע, שום דבר לא עשיתי. והם מתווכחים איזה זמן, והוא אומר ליהודי הזה: תספר בדיוק מה שהיה. אז הוא אומר: תראה, אני בעצם עם הארץ, אני לא יודע שום דבר. ואני עובד קשה, בקושי אני יכול להחזיק מעמד. הגיע סדר של פסח, יש שולחן, יש קצת אוכל, ארבע כוסות, מצות. אז אני באתי לסדר, ובירכתי, אכלתי, והייתי מרוצה. ואז אשתי אמרה לי: אתה לא יכול לאכול כמו גוי; אני זוכרת, אצל אבא שלי, הוא היה אומר משהו. למה אתה לא אומר שום דבר? אז הוא אומר: "אמרתי לה: מה אני יודע? אני לא יודע, לא למדתי שום דבר". - והיא אמרה: "בכל זאת תגיד משהו?" - אז הוא אומר לה: תראי, לפני הרבה שנים אבותינו היו אצל

לקראת פסח, יש אנשים שיש להם מרה שחורה שלוש יום, או שישי יום קודם החג. יש אנשים שלכבוד פסח תוקף אותם שיגעון, והם מנסים להלביש חומרות על חומרות, ואיסורים על איסורים על כל מיני דברים. כל זה אולי מספיק כדי לקיים בהידור את "והיית משוגע" ... אבל לא הרבה מעבר לזה. יחד עם זה, יש אנשים שבאמת תוקפת אותם אימה גדולה לקראת פסח, ויש להם מרה שחורה.

בצד הזה עיקר הנקודה שאפשר וצריך לעשות לפני פסח היא לשבת, ולא רק להתעסק בביעור חמץ, לא רק לקרצף ולנקות - אלא לעסוק גם בדברים אחרים. העניין של להיות בן חורין זה היכולת לקבל דברים ברצון, לא להיות יהודים שרק מרגישים כל הזמן את השוט של עול מלכות שמיים רובץ עליהם כל הזמן. יש לא מעט אנשים שבטוחים שככל שיש יותר הרגשה של השוט של עול מלכות שמיים כך יותר טוב, וככל שיש לאדם יותר מרה שחורה - הוא יותר דתי, וככל שיש לו יותר פרנויה וסכיזופרניה יותר זה סימן של קדושה וטהרה. העניין החשוב הוא לדעת שאדם יכול להיות אדם הגון ואפילו אדם שמח ובכל זאת להיות "עבדא דקודשא בריך הוא" בתכלית.

(התוועדות הכנה לפסח, "ג ניסן תשס"ד)

אחד המסרים הגדולים של חג הפסח הוא: אנשים יכולים להשתנות. חג הפסח

אותו סמוך לחצות, והוא היה צריך לגמור את הכל, אז הוא עשה את הסדר בחטף כדי לגמור את האפיקומן לפני חצות. אחר כך הוא הגיע לחוזה מלובלין. החוזה אומר לו: עשית שני סדרים, הראשון היה יפה, אבל לא כל כך חשוב. השני היה מובחר שבמובחר. מדוע? בלילה הראשון הוא עלה לעולמות העליונים, אבל בלילה השני הוא היה יהודי פשוט, שמנסה לבלוע את האפיקומן שלו בלי מלאכים, וזה סדר יפה.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, ב' ניסן תשס"ט)

הטרגדיה של גלות מצרים היתה בכך שהעברים שחיו במצרים נעשו קרובים יותר ויותר למצרים, כאשר הם חושבים כמו המצרים וחולמים את אותם החלומות. כאשר העצב שלהם הוא מכך שהמצרים אינם מניחים להם לממש את החלום המצרי. לא די היה בכך שהיהודים במצרים הרגישו את ייסורי עבודת הפרך - אלא היה צורך שיחליטו כי אין הם חפצים בה. לא די בכך שהם רוצים לשנות את סדרי המעמדות במצרים כדי שיגיעו הם להיות השוטרים והשרים. רק כאשר הם מוכנים עם היציאה ממצרים לצאת גם מעולם המושגים של ארץ זו, להקריב עם קרבן הפסח הראשון גם את דבקותם בתרבות מצרים, רק אז יכולים הם להיגאל באמת.

(מתוך כתב יד - תשל"ב)

נחקק בתוך הלב הרבה יותר.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, כ"ח אדר
תשע"ה)

יציאת מצרים היא בעצם ההתגלות
העניין של שם הוי"ה - שהוא "היה-הוה-
ויהיה", המהות שאין לה גבולות, שאין

**ברגע שאני יודע שיש
מלך מלכי המלכים
שמבטל את המציאות
של כל עולם אחר -
זוהי יציאת מצרים, זה
אומר שאני יצאתי מן
המיצרים.**

לה תחומים - ששוברת את המיצר ואת
הגבול, במדרגה הזו אני יודע שאני נמצא
בתוך מיצר וגבול, ושהמיצר והגבול אינם
חשובים. היציאה הזו מן המיצרים היא
העניין של יציאת מצרים. יציאת מצרים
היא במובן הזה ההתגלות של שם הוי"ה
- 'נגלה עליהם מלך מלכי המלכים'.
ברגע שאני יודע שיש מלך מלכי המלכים
שמבטל את המציאות של כל עולם

מלמדנו שעל אף כל התלאות והצלקות
העבר יכול לבוא שינוי, וכי חלק מן השינוי
הזה תלוי גם בהחלטה האנושית לדלג,
לפסוח על המציאות העכשווית לקראת
עתיד אחר. משום כך ראוי לאחל לעצמנו
בחג הפסח שכל אחד ואחד מאתנו יזכור
כי לא רק במצור ובמצוק אלא גם בעתות
רווחה יש אפשרות "לדלג על ההרים"
(שיר השירים ב,ח), להיעשות למשהו
חדש וטוב יותר. ייתכן שתהיה זו רק
ראשיתו של תהליך; אך נקודת הראשית
הזו, על כל פנים, איננה רק נקודה של
זחילה איטית: יש לו לאדם היכולת לדלג
מעבר למשוכות של עצמו, של נפשו, של
הרגליו, לקראת חירות חדשה.

(ברכה לחג, תשע"ה)

היום של הסדר הוא היום שנהיינו לגוי, ביום
של הסדר יש ההתהפכות שמתבטאת
בכך שאנחנו יוצאים ממצרים - לא בגדר
של שבויים, פליטים ומסכנים שבורחים
ממצרים. לשון הכתוב הוא: "בעצם היום
הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים".
יכול להיות שהקב"ה היה מעדיף צבא
יותר יפה, הרי תארו לעצמכם את הצבא
הזה - שפופים, מרוטים, סביר להניח
שרובם ככולם אנאלפביתים, לא ברור
כמה עברית ידעו. ובכל זאת, אחרי הסדר
של פסח הם הפסיקו להיות סתם ככה
בני אברהם יצחק ויעקב, הם הפכו להיות
'צבאות ה', זה עניין גדול המלמד על
מעלתם, מבחינה זו ליל הסדר הוא יום
ההולדת ומפני שהוא יום ההולדת הוא

התקדש חג" - החג שמדובר עליו הוא חג הפסח. גם בזמנו של הנביא ישעיהו ישבו היהודים עשו מניינים ואכלו את קרבן הפסח, עשו מה שהגמרא אומרת: "כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא" (פסחים פה:) - הפסח הוא כזית וההלל שובר את הגג, זה מה שהיו עושים כבר אז. תזכרו מאיפה זה בא, כל מה שעושים בליל הפסח, זה כמו שמישהו הולך בתוך הפסיעות ועושה את אותם הדברים והעניינים של האבות שלו ושל האבות של האבות שלו. אנחנו פוסעים בתוך הצעדים של דור ראשון, של משה רבינו ושל שמואל הנביא, של דוד המלך ושל בניו אחריו. כשאדם עושה סדר עצם ההרגשה שהוא עושה את זה, הרצון להיות חלק, במובן אחד הוא מתחבר לשלשלת של הדורות, והשלשלת של הדורות זה כוחנו, זה יופינו, בכוח זה יצאנו ממצרים ובכוח זה אנחנו ממשיכים הלאה.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, כח אדר תשע"ה)

בהגדה שאומרים בליל הסדר מופיע עניין אחד שכדאי לחשוב עליו: "עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים"; "ובמורא גדול - זה גילוי שכינה". גם אדם פשוט יכול לעצור לרגע ולנסות לחשוב - מה זה ה"מורא גדול"? מה זאת אומרת ש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים"?

ליל הסדר צריך להיות חוויה מחדש של

אחר - זוהי יציאת מצרים, זה אומר שאני יצאתי מן המיצרים. את יציאת מצרים הזו - אני חייב לעשות בעצמי, מה שעשו אבותי לפני שלושת אלפים ומשהו שנים לא פוטר אותי מיציאת מצרים שלי, אני חייב לעבור את יציאת מצרים הזו גם בעצמי.

אגב, גם בתוך החיים של האדם יש נקודה של יציאת מצרים פרטית שלו, יש מאורע חותך של יציאת מצרים - שמתרחש אצל כל בן אדם בזמן אחר - שהוא הנקודה שבה בן אדם יצא מן המיצרים והגבולות. נוסף לזה, המעבר הזה צריך להתרחש בכל יום, אותה יציאת מצרים שמתרחשת בכל פעם שאני מגיע ל"ואהבת את ה' אלוקיך", שרץ ליבי אל ה'. למעשה כל מה שאומרים קודם לכן בסידור - זה כדי להגיע לנקודה של השחרור, להגיע לאופן הזה של "ואהבת את ה' אלוקיך" - שלא יהיה תיאור של ציווי, אלא תיאור של חוויה.

זהו העניין של יציאת מצרים, ככה יוצאים ממצרים בכל יום ויום. וזה גם העניין של חג הפסח - שהוא החג של היציאה ממצרים, עם כל מה שכרוך בו - החיפזון, המנוסה והקפיצה.

(לקוטי תורה' המבואר, ד"ה וספרתם לכם)

אמירת ההלל בליל הסדר רמוזה אצל הנביא ישעיהו: "השיר יהיה לכם כליל

אותם הדברים שעליהם מספרים. כל אותם עניינים חוזרים ומתרחשים בכל שנה מחדש, וזה כולל לא רק את הליטות הצפרדע והכינים, אלא גם את גילויי השכינה, הגילוי של "אני ולא מלאך". ליתרון הסדר צריך להיות זמן של מורא גדול. אדם צריך לחשוב, לרגע אחד, באמצע ליל הסדר: עכשיו, בלילה הזה, קרה עוד משהו מעבר לכך שהמצרים מתו; ממש עכשיו זה "במורא גדול - זה גילוי שכינה!" מה זאת אומרת שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים? לא סתם 'מלך המלכים' אלא 'מלך מלכי המלכים הקב"ה' - הוא מופיע עליהם, ומופיע עליהם במורא גדול.

האם אפשר לבקש מאדם מישראל - גם אם הוא לא יושב ורועד לאורך כל הסדר מחמת גילוי שכינה - האם אפשר לבקש ממנו רק רגע אחד של רטט?

(שיחה, וניסן תשע"ו)

אם נחגוג את חג הפסח כחג של היחלצות מייסורים ושעבוד בלבד, לא תהיה לו משמעות רבה. יציאת מצרים, שאותה אמור היהודי לזכור בכל יום ויום, איננה סיפור על מאורע נסי שהתרחש בעבר אלא קריאה פנימית להיגאל, לצאת משעבוד לגאולה, שהיא הרבה מעבר למצב של אי-שעבוד. בחיי היומיום זוהי קריאה מתמדת לאדם לצאת מיוון המצולה של הרגלים, חשבונות ושעבודים אינסופיים, קטנים וגדולים, אל הווה חדשה. הגאולה הפנימית בנויה מחלקים

רבים ושונים: זניחה של זיכרונות, עזיבה ישל רצונות בלתי נכונים ומטעים, והיכולת להשתקשר אל נקודת ה"אני". כדי שדבר זה יקרה בשלמות דרוש נס.

בחג הפסח, ובעיקר בליל הסדר, אנו מקיימים שורה ארוכה של מנהגים ודינים, מצוות והנהגות. כל אלה אינם מהותה של הגאולה, אלא הם האמצעים שבעזרתם אנחנו כביכול מנופפים בדגלנו ומכריזים שאנו יכולים לפעול אחרת: לאכול מאכלים אחרים, לשבת בצורה שונה, לשוחח בצורה אחרת. כל אלה אמורים להיות סמלים חיים של גאולתנו ופדות נפשנו. אם נקיים את כל אלה - מצה ומרור, יין והסיבה - מתוך התכוונות, אזי הם יביאו אותנו למשהו מעין אותה הכרה עליונה שהייתה בליל הסדר הראשון, שבו נגלה עלינו מלך מלכי המלכים. אמנם אין בכוחנו 'לייצר' הכרה כזו בכל עת, אך אנו יכולים לראות את כל המעשים והטקסים, השירים והדיבורים, כתמרורים בדרכנו אל החירות השלמה. והוא שאנו אומרים בליל הסדר: "השתא עבדי, לשנה הבאה בני חורין".

(ברכה לחג, פסח תשע"ד)

עיקר חג הפסח נחגג בתור "זבח משפחה". יכול להיות שיש כאלו שעושים זבח משפחה גם בליל שבת, בליל שבועות ובהושענא רבה, אבל בחג פסח כולנו עושים זבח משפחה מפני שפסח הוא במהותו זבח משפחה. אני רוצה

משפחה שחיה ביחד, ולכן העניין של המשפחה הוא מאוד חשוב.

מתוך שיחה בישיבת תקוע, כ"ח אדר (תשע"ה)

הילדים הם ההצדקה לסדר של פסח. הם לא הצדקה לזה שאוכלים מצות; זה שייך לטקס של פסח. יש את ההגדה של פסח, שהיא חלק אחר ומקביל לסדר של פסח, ההגדה של פסח היא בתמצית, החובה של: "והגדת לבנך ביום ההוא". לכן, כאשר אני מדבר לילדים, אני צריך להיזהר הרבה יותר במה שאני אומר, מפני שהילדים מקבלים כל דבר באופן מוחלט. אם אני אומר להם חמש עשרה פעמים "משה רבנו", אז יהיה להם עכשיו תמונה של איש אחד שהוא המרכז של העולם. מה שאני רוצה להעביר לילדים בלילה הזה הוא שהקב"ה נמצא, זהו בעצם המסר של ההגדה של פסח. נכון שהאיש משה הוא אישיות מרכזית בתוך ההיסטוריה שלנו, יחד עם זאת, משה רבנו הוא בן אדם ובליל הסדר אנו עוסקים רק בקב"ה. כשאני מדבר לילדים, אני צריך שהם יזכרו את העיקר: שהיה מצרים, ושהקב"ה הוציא אותנו.

(הכנה לליל הסדר, רוסיה תשנ"ט)

ליל הסדר הוא זמן, תאריך ומאורע, שעשוי בשביל להעביר לדור הבא את הסיפור. אני לא יודע כמה הזדמנויות יהיו

לומר דברים שחלקם הם בגדר של עצה טובה: פסח הוא זבח משפחה ובאופן כללי יותר - חג של המשפחה, לכן צריך להתאמץ כדי לעשות את החג הזה בחוג המשפחה. ייעצתי לכל מיני אנשים שכל זמן שזה מתאפשר מבחינת גדרי התורה - מוטב שילך אדם ויעשה את הסדר עם המשפחה שלו, גם אם המשפחה לא נוהגת בתכלית השלמות. אדם יכול תמיד באופן אישי לעשות כל מיני דברים

**הילדים הם ההצדקה
לסדר של פסח...
כשאני מדבר לילדים,
אני צריך שהם יזכרו
את העיקר: שהיה
מצרים, ושהקב"ה
הוציא אותנו.**

ולהיזהר מכל מיני עניינים, ולמרות זאת גם אם המשפחה עושה דברים שהם לא בדיוק לפי כל הגדרים כדאי להיות ביחד, משום שבליל הסדר יש את העניין של זבח משפחה. מה עושים בליל הסדר? מתאחדים יחד בתור משפחה וחוזרים לנקודת הראשית לפני שקיבלנו מצוות, אז היינו משפחה - היינו "בית יעקב", היינו

לדאוג להם שהם יזכרו.

(הכנה לליל הסדר, רוסיה תשנ"ט)

לי להעביר להם את הסיפור. את מה אני מעביר? אני מנסה לעשות את המאורע הזה, את הטקס הזה באופן הכי בולט והכי ניתן לזיכרון שאני יכול לעשות. אני מנסה לחשוב איך לתאר את זה - אולי נעשה את זה בתור סיפור? אולי נעשה את התיאור הזה בתור תיאור של רומן, נניח של סיפור הרפתקאות?

למה הדבר דומה? נניח שיש אדם שמחזיק סוד צבאי יוצא מן הכלל שעשוי להציל את המדינה שלו. האיש הזה מנסה להעביר את הסוד הזה למי שצריך לדעת. יורים בו, פוצעים אותו, והוא יודע שהוא לא יכול להמשיך הוא. מנסה לתפוס אדם אחר. הוא מנסה להגיד לו: תראה, יש לי אינפורמציה, זו אינפורמציה עם החשיבות הכי גדולה ואני רוצה שאתה תלך הלאה ותעביר אותה. הוא מנסה לעשות את כל מה שהוא יכול כדי שהשני יזכור. זה הדבר הכי חשוב לו ברגע זה, הוא מת, אבל השליח שלו הולך והוא גם כן יודע שיש לו שליחות עם החשיבות הכי גדולה. ואם גם אותו יתפשו, הוא גם צריך להעביר את זה הלאה, לעוד איש אחד. מה הוא מנסה לעשות, אותו דבר: להסביר כמה זה חשוב, לדאוג שההוא יזכור את הפרטים ושיעביר את זה הלאה. העניין הזה של הסדר של פסח הוא בעצם אותו דבר: אני מנסה להעביר את האינפורמציה, שכחתי הכול, אני לא יודע שום דבר, אבל יש איזה חתיכה של אינפורמציה שהיא חשובה - ואני צריך להעביר אותה. אני אמות אבל יהיו אחרי ילדים ותלמידים שהם ימשיכו, ואני צריך

**כשאני עושה סדר
ואני אומר: אני מושיט
יד לאלה שנמצאים
לידי בתוך הסדר, אני
מושיט לאלה שהיו
לפני מאה שנה, לאלה
שהיו לפני אלף שנה,
לאלה שהיו לפני
שלושת אלפי שנה, זה
התמצית של העניין.**

בליל הסדר צריך לחשוב שכשאני עושה את זה אני מידבק בכל עם ישראל בכל הדורות, מחזיק אותו, ועם ישראל כולל בתוכו כל מיני דורות וכל מיני אנשים כל מיני בעיות כאלה וכאלה. זה האנשים הקטנים, המשונים, העקומים,

היה לי דוד, שהיה במחנה במדינה הזאת והוא סיפר לי על כך שהיה במחנה, אחר כך הם עברו לאיזה מין חצי מחנה, חצי סובחוז. וזה היה באמצע מלחמת העולם השנייה. היו די הרבה יהודים בתוך המחנה והם התקוטטו כל הזמן. היה יום אחד שבו הם היו כולם ביחד - כשהם ניסו לעשות סדר של פסח. דודי סיפר לי איך גבבו קמח במאפייה כדי לעשות משהו כמו מצות, הם עשו משקה מסלק שנראה כמו יין, כדי שיהיה להם ארבע כוסות של בורשט. הוא אמר לי: זה היה היום היחידי בשנה שכל היהודים התאספו. מפני שזה בדיוק מה שהסדר נועד להיות: שאנשים יזכרו את זה, כמה חוקק וכמה הרבה שאפשר.

(הכנה לליל הסדר, רוסיה תשנ"ט)

העניין הזה של "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו" מעלה נקודה עקרונית שמשלימה את העניין של ליל הסדר. יש אנשים שבשבילם להגיד הגדה ולעשות סדר של פסח זה דבר של המשכיות - ככה עשה אבא שלי, ככה עשה סבא שלי, ככה עשה אבא של הסבא שלי, וזה הולך איזה 3,300 שנה, ועוד קצת. אבל יש אנשים שיום אחד התחילו להגיד הגדה, אצלם האבא לא אמר את ההגדה, ויכול להיות שגם הסבא לא אמר את ההגדה. בשבילם ההגדה מתחילה כמעט מחדש. לכן אנו מדגישים: בהתחלה אבותינו היו עובדי עבודה זרה, והקב"ה קירב אותנו אליו. אפשר להתחיל מחדש, אפשר

הם האנשים שאומרים לקב"ה: "אנחנו הולכים איתך, אנחנו יודעים: אנחנו לא הכי נחמדים, לא הכי יוצלחים - אנחנו הולכים איתך. כל האנשים האחרים הם יחכו עד שהכל יהיה בסדר, אנחנו הולכים איתך - עם החורים במכנסיים, עם החורים בנשמה, עם הפרצופים שלנו, עם האיטיות שלנו - אנחנו הולכים איתך". כשאני עושה סדר ואני אומר: אני מושיט יד לאלה שנמצאים לידי בתוך הסדר, אני מושיט לאלה שהיו לפני מאה שנה, לאלה שהיו לפני אלף שנה, לאלה שהיו לפני שלושת אלפי שנה, זה התמצית של העניין.

(שיחה בישיבת תקוע, כ"ח אדר תשע"ה)

ליל הסדר הוא ניסיון ליצור 'חוויה טוטאלית'. מה זו חוויה טוטאלית? זו חוויה שפונה אל כל החושים. יש בתוך סדר של פסח דברים מיוחדים שאני יכול לראות, ברוב המקומות למשל, זה שעורך את הסדר לובש קיטל. כשמישהו בא עם בגד לבן גדול בליל הסדר, זה דבר שזוכרים אותו. יש הרבה מאוד דברים ששומעים בליל הסדר. אבל יש לפסח גם ריח, יש לו גם טעם. אני אוכל כל מיני מאכלים, אני שותה כל מיני דברים. כל זה בשביל ליצור חוויה טוטאלית שהולכת לכל הכיוונים ועשה שימוש בכל החושים. בגלל זה היא באמת מה שזוכרים. הסדר של פסח הוא מה שקוראים במילים אחרות - ספקטקל שעשוי כדי שאזכור אותו לשנים ארוכות קדימה.

ליצור עולם חדש. זה דבר שחשוב שיהיה דווקא בתוך ההגדה של פסח, יש אנשים שאצלם הכל בבחינת ירושה, ויש אנשים שיש להם בחירה. שני האפשרויות הללו, שני צורות היהדות הללו, נמצאות דווקא במקום ובזמן שמנסה להיזכר בכל ההיסטוריה שלנו - בהגדה של פסח. צריך לזכור שההיסטוריה שלנו כוללת את שני המומנטים הללו.

ההזכרה של הדבר הזה כאן בעצם אומרת: אנחנו כל פעם מתחילים מחדש. ההגדה של פסח עומדת על זה שמצד אחד יש פה מסורת, אבל המסורת הזו עומדת גם על בחירה. זאת אומרת: אנחנו העם שנענה לקריאה, העם שעשה שינוי. יכול להיות שבאנו מהתחלה לא טובה, אבל קראו לנו, ובאנו.

(הכנה לליל הסדר, רוסיה תשנ"ט)

על זה בליל הסדר. יש דבר שעומד בתשתית של גאולת מצרים, דבר שקשור גם למלך מלכי המלכים וגם ליכתר עליון בבחינה של 'גולגלתא דחפיא על מוחא', דבר שהוא מעבר לטעם ודעת. בפשטות אנחנו אומרים, ש'אלו עובדי עבודה זרה' וגם אלו, וחוף מכל זה - אלו גם יותר מלוכלכים, אז מה העניין הגדול לגאול אותם ולנקות אותם? אבל זה מלך מלכי המלכים, זה הרצון הפשוט שלו לגאול אותנו. מופיע כמה פעמים על משה רבינו ששאל על ר' עקיבא, והקב"ה אומר לו: שתוק, כך עלה במחשבה. זו מחשבה שלא שייך בה טעמים, זה הרצון הפשוט. זה למעלה מכל האורות וההשגות, ויחד עם זאת זה גולמי לגמרי.

(שיחה, ב' ניסן תשס"ט)

פרעה לא היה איש מדע, הוא לא היה פילוסוף - הוא היה אינטלקטואל. הוא עומד בפוזיציה שעומדים המון אינטלקטואלים: הוא לא יכול לשנות את הראש שלו ולחשוב באופן לגמרי אחר, מפני שזה משבר יותר מדי קשה. זה משבר פנימי, זה לא משבר חיצוני. לעומת זאת, זה נכון שהוא מקבל מכות, אבל הוא מנסה לשמור על מה שהוא חושב שזה עולם רציונלי. והאמת היא, שהוא הולך עד המוות עם העניין הזה, מפני שאם פרעה היה מוכן לקבל את האידיאה שהקב"ה נלחם נגד המצרים - אף אחד לא עושה מלחמה נגד הקב"ה. אבל בשביל פרעה, לקבל את האידיאה הזאת זה כמעט כמו למות, או יותר גרוע

אני מנסה לחשוב איך היו נראים אבותינו שיצאו ממצרים, תארו לעצמכם אנשים כאלה, שעבדו עבודת פרך, לא לומדים שום דבר, נמצאים במצב הרבה יותר גרוע מחבורה של פלחים, עבדים. אני לא שואל אם מגיע לנו להיגאל ממצרים או לא, אני יושב ומנסה להוריד את הדברים לרמה נמוכה.

אני מקלקל לכם את הסדר. אם מישהו חשב איזה כוונות הוא יכול לעשות בליל הסדר: 'מלך מלכי המלכים' זה בחינת 'כתר עליון' - אז צר לי, לא חייבים לחשוב

מאשר למות. אם הייתי מתאר ככה את פרעה, הייתי אומר: פרעה זה המרטיר של הרציונליזם. היו צריכים לשים את התמונה של פרעה ביחד עם וולטייר.

אם אני מנסה להגדיר איזה מין אדם היה פרעה, אז בצורה הזו הדמות של פרעה מקבל משמעות. פרעה הוא אינטלקטואל, רציונליסט, הוא אתיאיסט, שנאבק בכל הכוח נגד אידיאה שהוא לא יכול לקבל. לכן, אחרי שהוא עובר את המכה הוא מנסה לחזור ככה, להתאושש, והוא רוצה לחזור שוב לאמונה שלו. הוא מקבל את כל עשר המכות, וזה לא מספיק לו. הוא צריך להגיע עד המוות, ואני לא יודע אם הוא משתכנע; יש באמת במדרשים שאלה: האם פרעה, ברגע האחרון שלו, שינה את דעתו, או שגם אז הוא לא שינה את דרך כלל, כשבן אדם רואה דברים בסדר גודל כזה, ולפני העיניים, אז הוא מחליט שזה כוח עליון, ולא מתקוטטים אתו. אבל פרעה שולח את כל הצבא שלו ללכת אחריהם. למה? הוא רוצה להחזיק באידיאה שלו, שכל העולם הזה שקורה לו - זה הכל עולם רציונלי. ולכן הוא הולך, עד הרגע האחרון, לרדוף אחריהם, להרוג אותם, לעשות הכל, מפני שהוא רוצה לשמור את ההיגיון שלו.

במובן הזה, פרעה הוא בן אדם שלפעמים אנחנו פוגשים. לפעמים קורה שאני פוגש אותו ברחוב או בעבודה. נכון שהוא לא פרעה גדול, אלא רק פרעה קטן, אבל הוא גם כן פרעה. יש פשפש גדול ויש

פשפש קטן. אבל זה בכל זאת פשפש אותו דבר, יכול להיות פרעה גדול ויכול להיות פרעה קטן. אבל הפרעה הזו הוא בן אדם, אני יכול להבין אותו, מפני שהרבה פעמים אני פוגש אותו, הרבה פעמים אני גם פוגש אותו בפנים... אני לא צריך לצאת החוצה בשביל לפגוש אותו: אני יכול להסתכל פנימה ולפגוש אותו.

מה שיש לפרעה זה תופעה כלל עולמית. אמרתי, פרעה הוא אינטלקטואל מודרני, שבגלל האידיאולוגיה שלו הוא לא יכול לראות שום דבר. פרעה הוא בן אדם כל כך מצוי, אנחנו יכולים למצוא אותו מהאקדמיה עד לז'ורנליסט, מהממשלה עד לזה שמוכר וודקה בשוק.

(מתוך הרצאה ברוסיה על פרעה ומשה, ה' שבט תשנ"ט)

אנחנו שרים את הפיוט 'ויהי בחצי הלילה', שבו יש רשימה ארוכה של אירועים וניסים שקרו בחצי הלילה לאורך ההיסטוריה, ובעצם שואלים: מה לגבי החצי השני של הלילה? מה ההמשך של הסיפור? בליל הסדר אנחנו רוצים את החצי השני. אנחנו אומרים לקדוש ברוך הוא: "עשית לנו סדר פסח. גאלת אותנו ולקחת אותנו לך לעם. עכשיו בוא ותשלים לנו את החצי השני". אנחנו אומרים לה': "ריבונו של עולם, לא גמרת את העבודה. נכון, הוצאת אותנו ממצרים; גמלת עמנו חסדים רבים. דיינו, דיינו, אבל האם הצלחת במשימה

יפה נעים ומאושר. אני אעשה תשובה וביום למחרת אקום בבוקר כולי מלא אור, אתפלל ו"כל עצמותי תאמרנה", אניח תפילין וארגיש שכל קיפול וקיפול שבתפילין עושה דברים. אני יודע שלא - ועדיין צריך לצאת ממצרים. כי מה יהיה בסוף? נצטרך להגיע לגאולה והקב"ה יגיד: כל האנשים האלה עדיין נשארו במצרים, או בארצות אחרות, לא משנה. הקב"ה הוציאנו ממצרים ובסוף השליך אותנו לבוץ אחר, וישבנו שם ומשם לא יצאנו...

מה אני יכול לאחל לכם? שתהיה יציאת מצרים בפועל ממש, ותנסו לעשות את זה עכשיו, כשתזדקנו זה יהיה יותר קשה, כל שנה שעוברת. לא שאדם כל שנה צריך להיות יותר רע, אבל היכולת הזו להגיד: "עד כאן; מכאן אני חותך והולך למסלול חדש, הלכתי עד עכשיו למטה - ומעכשיו אני הולך למעלה" - משנה לשנה הרבה יותר קשה לעשות את זה. אז אני מברך אתכם לקראת הפסח הבא: שיהיה פסח כשר - בטוח יהיה, יהיה כשר לפחות אליבא דהתנאים והאמוראים ואולי עוד כמה מאות שנים... האכילה תהיה בסדר, השינה תהיה בסדר - הגיע הזמן גם לצאת ממצרים.

(שיחה בישיבת תקוע, וניסן תשע"ו)

העניין והתמצית של ראש השנה זה קבלת מלכות ה'. המלכות של ראש השנה היא בתמצית מלכות של "מלך

שלך? אחרי שעשית את כל הניסים והנפלאות, אחרי סדר הפסח שערכת לנו במופתים בשמיים ובארץ שגרמו לכל העולם לרעוש ולגעוש, נכנסנו למקומנו והתיישבנו בארצנו, נעשינו בורגנים קטנים ואחר כך גם עובדי עבודה זרה קטנים. הייתכן? האם אפשר להסתפק בכך? האם העבודה נגמרה?" בליל הסדר אנחנו שואלים מתי יבוא אליהו משום שעד עכשיו עסקנו בחצי הראשון, וכעת אנחנו רוצים את החצי השני. אנחנו רוצים שאלהיו יבוא לסיים את עבודתו.

(התוועדות י"א ניסן תשע"ב)

הנס הגדול של יציאת מצרים - מצד הקב"ה: הכה את בכוריהם - קטנה היא לפניו. אבל שכל היהודים האלה - עם עבדים ומזי רעב, עם מדוכדך, מטושטש - והעם הזה, שאולי הדברים היחידים שהם חשבו עליהם זה איך לוקחים מהשכנה את הוואזה שלה, בכל זאת היהודי הזה עם כל המחשבות שלו - מוכן לצאת ממצרים, מוכן לוותר על החיים הקודמים שלו, לוותר על הנוסח הקודם של חייו, מוכן לוותר על עולם שלם.

חג הפסח זה הזדמנות לצאת ממצרים. זה לא שאני מציע הצעה מעשית לעבור את ים סוף - זה הרבה יותר גרוע! מפני שאם תנסה לצאת ממצרים תגלה שאחרי ים סוף, כמו שכתוב בספרי החסידות, יש 40 שנה במדבר... זה לא שאני עובר לארץ טובה ורחבה והעולם עכשיו בהיר, נהיר,

הקב"ה, גם כל היהודים בימינו. בתוך הצבא הזה, כמו בכל צבא, יש לא רק לוחמים קרביים, אלא גם ג'ובניקים וגם אחדים שהם בטלנים גמורים; יש כאלה שעושים דברים אחרים, ויש המון משתמטים ולא מעט עריקים. כולם רכוש הצבא, וכולם שייכים לשם - בין שהם נוהגים כך ובין שעושים אחרת, ולכן את כולם צריך למשוך פנימה אל תוך המחנה.

מאז יציאת מצרים אנחנו הצבא של ה' ההולך במסע. אמנם עבר זמן מסוים וחלק מסוים מן המסע במדבר, אבל אנחנו עדיין נמצאים במדבר. בהתחלה היינו במדבר קטן - במדבר סיני, ועכשיו אנחנו נמצאים במדבר מסובך יותר, שנקרא 'מדבר העמים'; ובתוך המדבר הזה אנחנו הולכים כבר יותר מאלפיים שנה. 'מדבר העמים' אינו האויב הפיזי, אלא החלל הפנוי מן הקדושה...

(התוועדות ג' תמוז תשס"א)

כל הארץ", המלכות הכללית על כל המציאות ועל מציאות האדם. לעומת זאת, בפסח, אנחנו מדברים על כך שאנחנו עבדי ה' בפרט. כלומר, שזה לא קבלת המלכות מהבחינה של "מלך כל

**מה אני יכול לאחל
לכם? שתהיה יציאת
מצרים בפועל ממש,
ותנסו לעשות את זה
עכשיו, כשתזדקנו זה
יהיה יותר קשה, כל
שנה שעוברת...**

הארץ", אלה דווקא של מה שקוראים לו "מלך ישראל", שאנחנו עם סגולה ומיוחדים לאחדות ה' וגדולתו. זה עניינו של פסח.

(מתוך שיעור ב"תורת אבות" סלונים)

עם ישראל נקרא בתורה - ובכינוי זה השתמש הרבי פעמים רבות - "צבאות ה'" (שמות יב, מא), כלומר: הצבא של הקב"ה. כל היהודים נכללים בצבא של

להיות חופשיים

שיחה בישיבת תקוע, כ"ג אדר תשס"ו

במצרים והיו פועלי בניין, הם עבדו ועשו לבנים, החיים היו קשים אבל אנשים הסתגלו. הילדים שהיו במצרים חשבו מן הסתם שכך היה תמיד המצב וכשהסבא סיפר שהוא זוכר שליהודים היה מעמד גבוה, הם חשבו שאלו מעשיות, ומשום כך גם לא התעורר בהם הרצון להיגאל. אלה היו בעיניהם החיים הרגילים.

מדוע הגאולה היתה צריכה לבוא בזמן של צרות, ולא בזמן שעם ישראל ישבו בשקט על אדמת מצרים? למה הקב"ה לא החזיר אותם לארץ כנען עוד לפני המלך החדש שקם עליהם? התשובה היא שכאשר יש צרות האנשים נפתחים ומסכימים להיגאל. אולי זה לא צריך להיות כך, אבל ככה זה עובד. וכמו ביציאת מצרים, כך בכל ענייני הגאולה, תמיד צריך להיות לפני כן "וימררו את חייהם". כאשר המציאות הופכת למפחידה יותר ויותר - אנשים מתחילים להתפלל עד שבאה הבשורה של הגאולה. כך גם בימי מרדכי ואסתר, עד שלא היה לחץ גדול על היהודים הם חיו בין הגויים ועל פי חז"ל הם גם התחילו בתהליך של התבוללות. ברגע שנוצר איום על חייהם, או אז התחיל קשר של זהות ושל אחווה. כאמור, זה לא היה צריך להיות כך, אבל

לצעוק כדי להיגאל

במבט ראשון, כאשר קוראים את פרקי הגאולה של בני ישראל ממצרים, נראה כי גאולת מצרים מתחילה בקריעת ים סוף, שכן אז הם יצאו ממצרים והשתחררו מעולם של המצרים. מצד האמת הגאולה מתחילה לפני כן - כבר במה שכתוב "וימררו את חייהם". עד לרגע שבו בני ישראל מתחילים להרגיש את עבודת הפרך שלהם, אין זה נראה שהיה להם רע במצרים. בתחילה, כאשר יוסף היה בשלטון הוא וודאי דאג להם, ותפקידם היה "פרו וישרצו וירבו ויעצמו...". לאחר מכן, חז"ל מתארים כיצד התחיל השעבוד של בני ישראל כמעט כלאחר יד. מבלי שהם שמו לב קם "מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף", ולאחר דורות, כבר לא זכרו את הטוב שהיה בזמן יוסף, והתרגלו לשעבוד כשם שמתרגלים לכל דבר. כרגיל אנשים מתרגלים לסבל, ומושכים עוד קצת ועוד קצת, מתברר שאפשר להתרגל לצרות ומצוקות. אדם הוא חזק יותר מברזל. יש מקומות בעולם עם תנאי אקלים קשים כל כך עד שלקחת לשם סוסים יהיה בגדר של "צער בעלי חיים" ובכל זאת בני אדם מסתגלים וחיים שם. אבותינו ישבו

האבחנה הזו בין העדפת הטוב לבין שנאת הרע היא אבחנה חשובה. גם כאשר אני בעצמי טוב, אסור לי לשכוח כי דבר אחר הוא רע. יכול להיות שאדם מנסה להבין את הרע, אבל הוא צריך לזכור שגם אם הוא מבין אותו, אסור לו לסבול אותו. גם אם אני מבין למה מישהו מכה אותי, אני לא צריך לסלוח לו.

לבני ישראל, בתור עבדים, חסרה ההבחנה הזו, הם לא רואים את ההבדל ביניהם ובין המצרים. לכן על הקב"ה להפלות ולהתעלל, להוכיח כי הגיע זמן חירותם של בני ישראל. למעשה, הצורך בהפליה, בהתעללות במצרים, נוגעת בשאלה האם ניתן להוציא מהעבד את העבדות, משום שגם כאשר העבדים משתחררים בגופם, הם עדיין נושאים מבפנים את כל הכבלים שכבר אינם נושאים מבחוץ. כך גם ניתן לדרוש בפסוק: "ואשבור מוטות עולכם, ואולך אתכם קוממיות" (ויקרא כו,ג). הפסוק מתחלק לשניים: החלק הראשון הוא שבירת העול, והשני הוא "ואולך אתכם קוממיות" - בקומה זקופה. וכך מתברר שיש שתי גאולות. הגאולה הראשונה היא לשבור את העול, הגאולה השנייה היא להגיע למצב שבו נשיאת העול כלל לא קיימת.

שיר חדש

כשמדברים על פסח, חלק גדול מהעניין הוא לא רק שהיו ניסים, אלא עצם

במציאות - האחדות הגדולה צריכה להגיע דווקא מתוך צרות, וכך גם ברגע שהיהודים מתחילים לצעוק, הקב"ה עוזר. וזאת, אף על פי שהקב"ה יודע את ענינו ואת לחצינו, אלא שמגיע זמן שהוא באמת דוחק, ואז בני ישראל כבר לא דוחים את הצעקה והתפילה. במילים אחרות ניתן לומר כי התחלת הצרות מסמנת סוג של אתחלתא דגאולה.

הפלה ה' - שבירת העול

הצרות מביאות את עם ישראל לתפילה, ופותחות את הפתח לגאולה, אך ישנם שלבים נוספים שאותם עם ישראל צריך לעבור בדרך לחירות גמורה. כתוב בתהילים: "אוהבי ה' שנאו רע" (תהילים צז,י). הפסוק מביא כנתון את העובדה שאותם האנשים הם אוהבי ה', וזוהי מעלה גדולה בפני עצמה. אך גם כאשר אדם הוא אוהב ה', אין זה מובן מאליו שהוא שונא רע, ואת זאת צריך הפסוק להורות ולהמליץ. אמנם זה טוב כאשר אדם הוא אוהב ה' או עובד ה', אך קיים עוד שלב, והוא לא לרצות את הצד השני, ההפוך. גם בסיפור הגאולה במצרים ניתן להבחין במטרה החינוכית של ה' להראות לבני ישראל את המפלה של מצרים ולא רק להעניש את המצרים - "אשר התעללתי במצרים". המטרה איננה בהתעללות גרידא, אלא לחנך את בני ישראל, להביאם להכרה שמתבארת גם בתחילת סיפור המכות - "והפלה ה'", שה' מעדיף אותם על פני כל עם אחר.

מהנה, הנה, אני בן אדם חופשי, אני לא צריך להחליט החלטות, מישהו מחליט החלטות בשבילי... אני מכיר אנשים

**יש שאדם עושה שיר
חדש שלא נברא
כמוהו, ויש שאדם
לקח שיר ישן
ועשה ממנו
שיר חדש.
אך בכל אופן,
זוהי המשמעות של
להיות בן חורין.**

כאלו שהולכים לצבא והם מאושרים - לא צריך להחליט מתי קמים, כמה זמן מתפללים ואוכלים, נכון שיש בצבא צדדים פחות סימפטיים ועדיין היתרונות גוברים לעתים אצל חלק מן האנשים.

רוב העבדים עצלנים, לא אוהבים עבודה - אבל הם אוהבי עבדות, וזה לא אותו הדבר. העניין של "לשנה הבאה בני חורין" עומד על כך שבשביל להיות בני חורין אדם צריך תוכן עצמי. עבד מוכן

העובדה שזהו הזמן שבו בני ישראל השתחררו מהעבדות, וזה הזמן שנותן לנו את האפשרות והכוח להיות בני חורין. להיות בן חורין זה דבר שצריך ללמוד אותו, משום שזה לא דבר שאפשר לעשות ברגע אחד. לכאורה, להיות אדם חופשי זה הדבר הכי קל. אך מתברר שזהו דבר מאוד קשה, משום שכאשר עבד עדיין נשאר במודעות שהיתה לו בתור עבד, הוא צריך מישהו שירתום אותו לעגלה. אפשר לראות את זה אצל אנשים בפנסיה. יש המון אנשים שיוצאים לפנסיה - ואדם שהיה בריא ורענן, יוצא לפנסיה ומתחיל לדעוך, משום שהוא התרגל לעבוד, והוא לא יודע איך להיות חופשי; אז מוציאים אותו לחופשי והוא אומר: "אהבתי את אדוני". אנשים מעדיפים להיות תחת מרות, תחת משטר. כאשר אדם נמצא תחת מרות ומשטר, הוא מרגיש הרבה יותר טוב. הוא איננו צריך להחליט דבר לעצמו, או לקחת אחריות כלשהי. אכן, מתברר שלהיות חופשי, זה לא דבר פשוט. אנחנו אומרים בתפילה של פסח: "זמן חירותנו" - כלומר, הזמן בו אנו אמורים להגיע למצב של חירות; זוהי אחת המטרות המרכזיות של פסח.

החופש תלוי הרבה מאוד במשמעת שיש לאדם מצד עצמו. ככל שיש לאדם יותר משמעת עצמית כך הוא צריך פחות שעבוד. כדי להיות בן חורין האדם זקוק לתוכן עצמי שימלא אותו. יש אנשים שזמן האושר שלהם הוא בצבא והם תופשים את השהות שלהם בצבא כזמן

זה לא רק שיר, אלא גם שאדם לוקח סוגיא בהלכה והופך אותה לדבר חדש. הקב"ה יכול לעשות דברים חדשים - "כי כאשר השמים חדשים והארץ חדשה אשר אני עושה..." , וכתוב שכשאדם מחדש בתורה הוא יוצר שמים חדשים, וכשאדם עושה חידוש גדול יותר הוא עושה עולם חדש. זה מה שכתוב שצדיקים דומים ליוצרים - הם יכולים לעשות שמים חדשים. אדם צריך לדעת לעשות זאת, ולפעול בעניין הזה. כתוב ב'שולחן-ערוך' שמותר לכתוב בחול-המועד חידושים ממה שנתחדש לאדם בפסח. זה חלק ממתנת ה' לנו, הכוח לברוא דברים. אולי לא בריאה כמו של הקב"ה - יש מאין, אבל יש מיש - זאת יש באפשרותנו. זה עומק העניין של בני חורין; שאדם יכול לעבור על עשרה ספרים ולומר: אני רוצה לכתוב דבר חדש. כמו שכתוב: "הפוך בה והפוך בה דכולא בה" (אבות ה,כב) - אדם יכול להפוך דף ולגלות דברים חדשים. ואפילו בסופו של ליל הסדר אומרים - "ונשיר לפניו שירה חדשה". זה מה שאנו מבטיחים לעשות בפסח. יש שאדם עושה שיר חדש שלא נברא כמוהו, ויש שאדם לקח שיר ישן ועשה ממנו שיר חדש. אך בכל אופן, זוהי המשמעות של להיות בן חורין.

לשעבד את רצונו, אין בזה שחרור אבל יש בזה מנוחה שנובעת מעצם העובדה שאני לא צריך להיות שום דבר. בהיותי עבד אני נמצא תחת החסות של מישהו אחר ואפילו אם בוועטים בי מפעם לפעם ואני לא אוהב את הבעיטות, עדיין יש בזה הרבה צורות של עונג.

הנקודה הזו קשורה באופן מהותי לצדדים שהם חלק מ"יתרון האדם". אם אשאל את הזמיר מה דעתו לשיר מגנינה חדשה - זה לא בתחום היכולת שלו. מבן אדם אני יכול לבקש את זה. בתהילים כתוב "שירו לה' שיר חדש". ומפרשים, כי "שיר חדש", אין משמעו שיש שם חידוש תוכני, אלא רק חידוש של צורה, אני לוקח משהו ישן ומסדר אותו מחדש. כך גם נאמר על היחס בינינו לבין המלאכים: הקב"ה מעדיף אותנו על גבי המלאכים, משום שאי אפשר לבקש ממלאך לומר חידושים, על אף שהוא בעל השגות עליונות הרבה יותר, אין באפשרותו לומר אפילו חידוש קטן, בדיוק כפי שמחשב חושב יותר מהר מהאדם, אך עדיין הוא איננו יכול לעשות חידושים. בן אדם, לעומת זאת, קיבל את היכולת לחדש וליצור. זהו העניין של בן חורין - "ואשבור מוטות עולכם" - לשבור את השיעבוד ולצאת לחירות על ידי שיר חדש. יש זמנים שאני נמצא בזמן חירותנו, ואני צריך לבדוק כמה חירות יש לי, כמה אני בן חורין.

אני לפעמים מדבר אתכם וזה לא תמיד עובד... אבל חלק מהעניין של שיר חדש,

ליקוטי הרב לבער את החמץ

הכנה לבדיקת חמץ

פניך". אני לוקח משהו שאף אדם לא היה רוצה לקבל ואני מעיז להביא זאת בפני הקב"ה? אני עושה פרצוף שאף אדם שאף אדם לא היה רוצה לקבל ודווקא הקב"ה צריך לראות את כל הפרצופים המכורכמים הללו?

(התוועדות הכנה לפסח, "יג ניסן תשס"ד)

לחם החמץ, האפוי היטב היה משכבר הימים ביטוי תרבותי של עושר, של דרגת ציוויליזציה המאפשרת לאופה להכין בקפידה את מאכלו; להמתין את שיחמיץ הבצק ולעשות דברים מתוך רווחה. ואילו המצה היא מאז ומקדם לחם עוני, לחם של עניים ועבדים, לחם של מדוכאים שאינם יכולים לחכות לחם העשוי היטב, והם נאלצים לאכול את הבצק בצורה הפשוטה והגולמית ביותר.

לחם החמץ הוא לחם של בני יישובי הקבע, כשיש אפשרות להכינו מידי פעם ולאכול טרי. המצה לעומת זאת היא לחם של הנוודים - לחם יבש, נוקשה המשתמר לזמן רב, ואשר הנוודים

הלילה בבדיקת חמץ, אחרי ביעור חמץ אומרים כמעט בכל קהל ישראל ש"כשם שאנחנו מבערים את החמץ מבתינו כך הקב"ה יבער את כל הקליפות, ואת כל החיצונים, ואת כל המזיקים" - שהם כולם חמץ ממין אחר. החמץ העיקרי הוא חמץ שבעיסה, החמץ שבלב - וכדי לראות את החמץ, צריכים להדליק אור...

(שיעור על ליקוטי תורה, ד"ה ששת ימים
תאכל מצות)

רואים מפעם לפעם את הפרצופים שאנשים עושים בבדיקת חמץ ובהכנות לקראת פסח בכלל, זו הרגשה מאוד לא נוחה לראות את הפרצופים הללו, את הקדרות, את החששות ואת הטרדות. אנשים שוכחים ש"מה דעליך סני לחברך לא תעביד" - אני לא סובל פרצופים כאלה, אז למה שהקב"ה ירצה לקבל כזו מתנה? כתוב בתחילת ספר מלאכי (מלאכי א, ח) על מי שמקריב קרבנות שיש בהם מום "וכי תגישו פסח וחולה אין רע, הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא

של כל אדם נעשה כמו המזבח - שאין מעלים עליו אלא מצה בלבד. ורק בחג מתן התורה, חג השבועות, כאשר הדרך הרוחנית מגיעה לידי שיא של פגישה מיוחדת, גבוהה יותר עם האלקי - אז גם בבית המקדש מקריבים קרבן מיוחד, קרבן חמץ. רק אז אפשר גם להכיל את היצר ואת הגדולה - עם ההכרה במהות עליונה יותר.

(מתוך "חמץ ומצה", הערות להגדה של פסח)

הזמינו אותי פעם לדבר בבית כנסת, אז באתי לשם. הם בטח רצו לשמוע על הגאולה הרוחנית, והמלאכים והשרפים, ואיזה וורטייל מההגדה, במקום זה דיברתי על ביעור חמץ. אמרתי שיש חמץ של פסח, ויש חמץ של גניבה, גזלה, רמאות, וכו'. כולם פה אנשים דתיים, תגידו לי: סנדלר דתי אפשר לסמוך עליו יותר? צריך לבדוק את החמץ גם בכיסים... היה ברור לי שהקהל מאוד לא מרוצה, לא הזמינו אותי לשם יותר.

(שיחה בישיבת תקוע, ב' ניסן תשס"ט)

בפסח יש בעצם שתי נקודות: אסור לאכול חמץ, ומצווה לאכול מצה. המצווה לאכול מצה היא מצווה פרטית, מצווה מסוימת. לעומת זאת המצווה של לא לאכול חמץ היא מצווה הרבה יותר כוללת, מפני שאני יכול לקיים גם את

יכולים לקחתו עמם במדבר בלא שישחת ויתקלקל עם הזמן. לחם החמץ הוא מזון של תרבות מתקדמת יחסית, עצם תהליך ההחמצה הוא תהליך של שינוי ושל תחכום. ואילו המצה היא הלחם הראשוני של בני האדם - משום כך הוא מסמל את הראשונות, את טהרת הראשית של המין האנושי. הלחם שהוקרב על המזבח היה לחם שלא החמיץ, לחם ראשוני טהור. וחג הפסח, בשל היותו סמלה של הראשית, של תחילת הדרך הרוחנית מחייב אף הוא אכילת לחם זו.

(מתוך "חמץ ומצה", הערות להגדה של פסח)

החמץ מבטא בתרבות היהודית את הקדיחה, הרתיחה של היצרים (ראה הושע ז, ד) ובמיוחד את הגאווה - הבצק התופח והולך מסמל את ההתנשאות והיוהרה, ואילו המצה היא הביטוי של עוני - ושל ענווה. ובדרך סמלית הסבירו כי הבצק שהיה בידי אבותינו במצרים לא החמיץ מפני שאז נתגלה מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ומפני התגלות זו אף הבצק ממעט את עצמו ואינו יכול לתפוח, והוא נשאר בצניעותו הראשונית - מצה.

בפסח, מפני שהחג הוא כולו תיאור של מאבק היציאה מן השעבוד בכל המובנים אל הגאולה חייב אדם לנהוג במשנה זהירות, מפני פיתויי היצרים ומפני הגאווה, ולכן הוא חג שכולו מצה. זמן שבו שולחנו

שאני לא עושה דבר אני מקצץ את הסטרא-אחרא. לכן כאשר יש 'קיום' של מצוות לא-תעשה, כשהאדם מנצח

**עלינו מוטל לשרוף את
החמץ שהצטבר במשך
השנה, לפעמים גם
במשך דור שלם, כדי
שנוכל להיכנס לאוזירה
של גאולה. בלי הסדר
אנו מסבים והשולחן
הוא תזכורת לדבר
חשוב מאין כמוהו:
שלא רק בעבר נגאל
ישראל, אלא גם בעתיד
יש "גואל ישראל".**

את הסטרא אחרא - אז הקב"ה מתעלה בכל העולמות. זו האפשרות שלנו לגעת באיזה שהוא מגע במצוות לא-תעשה, ולכן כבודו של הקב"ה מתעלה יותר מאשר במצוות-עשה, ומה שאני מרגיש שם זה רק שאני עמדתי במאבק. זוהי התחושה שלי, שהיא החלק השולי של מה שהיה באמת - שאני נגעת עכשיו

המצווה של לא לאכול חמץ על ידי זה שאני אוכל מצה, אבל לא דווקא, יש לי יותר דרכים לא לאכול חמץ מאשר באכילת מצה. יש הרבה מאד מאמרים על מצוות מצה, על המשמעות של מצה; האיסור לאכול חמץ שהוא בעצם עניין אחר, למרות הקשר שיש ביניהם.

יש כך וכך מצוות, כמו המצווה הזו, שבנויות משלילה וחיוב בבת אחת. יש מצוות שבהן זה עוד יותר בולט - למשל יש מצווה לשבות בשבת ויש מצווה שלא לעשות מלאכה בשבת. לכאורה שתי המצוות האלה הן בעצם אותו דבר בעצמו, מפני ששבייתה היא לא לעשות מלאכה. אבל בכל זאת יש בשבת חלק שאותו אני יכול לגלות - וזה 'מצוות עשה', ויש חלק שהוא "הנסתרות לה' אלוקינו" וזה 'מצוות לא תעשה'. גם בפסח, ישנו החלק הגלוי - שהוא זה שאוכלים מצה, ויש החלק הנסתר - שהוא זה שלא אוכלים חמץ.

החלק הנסתר הוא מקיף הרבה יותר, זה הרקע הלא נודע של הדברים, ששם נמצא הסוד האמיתי. כשאני מגלה את הסוד הזה, זה המעבר מעולם אל עולם. לא מה נמצא במקום שכעת הוא מוחשך, אלא מה נמצא בתוך הדבר שהוא 'חושך מהותי', איזה צבע יש לחושך - זהו עניין של התגלות אחרת.

לכן מלחמתי בסטרא-אחרא היא הגדרה חיובית לפעולה השלילית שאני עושה. איך אני מגדיר את האי-עשייה? זו המלחמה בסטרא-אחרא, ובכל פעם

באיזשהו מגע במצוות הלא-תעשה, ומשום כך נתעלה כבודו של הקב"ה.

(לקוטי תורה המבואר, ד"ה אלה פקודי המשכן)

אכילת המצה בפסח עניינה הגבלת החמץ וביעורו על מנת לאפשר התחלה נקייה יותר ומזוככת יותר לשנה החדשה. זה עניינו של ציווי אכילת מצה, ועל כך נצטוו ישראל לפני יציאתם ממצרים. אולם, יחד עם זאת, בליל הסדר אנו כמהים למצה שהיא מעבר לציווי, אנו כמהים לביעור החמץ כפי שנתבער על ידי ההתגלות במצרים. ולכן, כשאנו אוכלים את המצה אנו אומרים "על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ"; אנו רוצים שהמצה תהיה כמו שהייתה 'המצה הראשונה' - לא 'המצה של המצווה' אותה צוו לאכול בערב הראשון, אלא 'המצה של המורא הגדול', זו שלא יכלה להחמיץ.

על פי האמור יובנו האזכורים הרבים של הגאולה בהגדה (כוסו של אליהו, "לשנה הבאה בירושלים" וכו'). הרצון לחזור 'למצה הראשונה' הוא גם רצון להתגלות מחודשת שתקפיא את החמץ שבתוכנו. הכנת המצה על ידינו היא ביעור החמץ הנגיש - החמץ 'דחזיתיה', והכמיהה 'למצה ראשונה' היא כמיהה לביעור החמץ שנמצא עמוק יותר בתוכנו - החמץ 'דלא חזיתיה'.

(שיחה, ו' שבט תש"ג)

תקופות של משבר, כמו אלו שאנו נתונים בהן עכשיו בכל העולם כולו, הן אפוא לא רק זמנים של טרגדיות אנושיות וחברתיות, אלא גם הזדמנויות לראייה מחודשת ובחינה בהירה יותר של העבר וההווה. הבחנה חדשה לגבי המציאות, הסתכלות העוסקת לא רק בתיקונים של פרטים אלא בראייה כוללת יותר של מצב חברתי, כלכלי ואנושי, היא כשלעצמה כבר תחילתה של גאולה; שהרי כדי להיגאל יש צורך ברצון להיגאל.

לפיכך טוב לזכור שלאכילת המצה (שהיא עצמה גם סמל של גאולה וגם "לחם עוני") קודם ביעור חמץ. החמץ הוא לחם אכיל מאוד, אולי אף טעים יותר מן המצה, המסמל את כל הצדדים הנסבלים יותר של השעבוד. עלינו מוטל לשרוף, ולו רק באופן סמלי, את החמץ שהצטבר במשך השנה, לפעמים גם במשך דור שלם, כדי שנוכל להיכנס לאווירה של גאולה. בליל הסדר אנו מסבים אפוא לסעודת החג; והשולחן אשר בכל בית בישראל, גם אם איננו זוהר או משופע בכל טוב, הוא תזכורת לדבר חשוב מאין כמוהו: שלא רק בעבר נגאל ישראל, אלא גם בעתיד יש "גואל ישראל".

(בשורת היציאה מן השעבוד, תשס"ט)

ליל הסדר

” מה אני בעצם עושה כשאני טובל במקווה? העניין הוא שלמרות שעשיתי כך וכך, אני חוזר שוב אל המקור הראשון ואז אני נטהר כי חזרתי לבראשית. בפסח אני חוזר לנקודת הראשית, אני חוזר אל לפני הא-ב, אל מה שנמצא בראשית הראשית. אני חוזר לזה כי בסך הכל כל המחזור הוא שאני עושה זבח פסח לא כזכר ליציאת מצרים, אני עושה את זה עוד לפני שהתחלתי לצאת. כולם עדיין יושבים במצרים, בבתים העלובים שלהם עם הדם על הדלת, וכאן זו נקודת ההתחלה: יש כאן משפחה, יש הקב"ה, ומנסים להיות קרובים.

(מתוך שיחה בישיבת תקוע, ב' ניסן תשס"ט)

יציאת מצרים היא ה'רצוא', תשוקת הנפש "להגיע אל" - זה יציאת מצרים. בעצם כשאני לוקח את יציאת מצרים ואני מנסה להוריד ממנה את הפרטים החיצוניים - אני מוצא בתוכה את העניין של "אחריו נרוצה" - זה בעצם יציאת מצרים. יציאת מצרים היא "אחרי ה' תלכו", ה' עומד ומתגלה, והוא אומר: "בוא" - ואני הולך, אני רץ. זהו הרצוא של יציאת מצרים. "ואהבת את ה' אלוקיך" זה בעצם העניין של יציאת מצרים - היציאה, הרצוא שבו הנפש יוצאת מן המקום שלה אל עבר הקב"ה.

(ליקוטי תורה המבואר, ד"ה וספרתם לכם)

גילוי שכינה

מתוך התוועדות הכנה לליל הסדר י"ג ניסן תשס"ד

להרבות לדבר ביציאת מצרים אפשר לדבר עד הבוקר, ויש לזה כבר תקדים בתוך ההגדה עצמה, אבל לא בהכרח מקום שאומרים בו הרבה דברי תורה זה מקום שהיה בו סדר יותר טוב, לא בהכרח. לפעמים יש דברי תורה, אבל אין סדר של פסח. אני מקווה שאתם לא מאלה שיושבים ודואגים לטיב הדגים דווקא... אבל לא שבמקום שיש דגים ובשר ושאר דברים בשפע יש בהכרח סדר יותר טוב.

אז מה הוא סדר טוב? השאלה היא בעיקר האם האנשים שנמצאים בסדר מגיעים לאיזה שהיא נקודה של התרוממות. זה לא שייך בכמות של דברי תורה, לא שייך כמה שירים שרים, ואפילו לא בכמה זמן אכלו את הכזית מצה. סדר גדול, סדר שיש בו מעלה, נעשה כאשר אנשים באמת מתעלים ממנו, משום שאפשר באמת להתעלות בליל הסדר.

פסח דורות הוא זכר לפסח מצרים. אמנם נוספו כל מיני לבושים של אמירות ודיבורים, אבל אם צריך לעשות הגדה מינימלית, אפשר היה להכניס את כל מה שצריך להגיד בליל הסדר בשלושה עמודים ויהיה עוד קצת רווח. לפעמים יוצא שמישהו שנמצא במצור ובמצוק

הראב"ד של העדה החרדית, בזמנו, סיפר פעם לנכדו על סדר פסח שהוא עשה אצל בעל חידושי הרי"ם. בדרך כלל אצל אדמו"רים לא עשו פסח עם כל האנשים. היו שולחים את כל החסידים לבית שלהם, שיהיו שם.. אבל בכל זאת, הוא סיפר שהוא היה אז בחור צעיר, והיה סדר גדול, וכל הבחורים האברכים וכל אלה שלא ישבו ממש ליד השולחן, עמדו כמו שנהוג בגור - על יד הקירות. הם היו דבוקים ומצופפים כל אחד בקיר לחוד. איך עושים פסח במצב כזה? היו להם כיסים גדולים, בכיס אחד שמו מצות, בכיס השני היה בקבוק של יין, ועוד מרור וקצת חרוסת וכל שאר הדברים. כשהגיע הזמן לשתות כוס ראשונה היו מוציאים את הבקבוק ושותים, הגיע הזמן לאכול מצה היו מוציאים חתיכה של המצה מהכיס השני. וככה היה נראה הסדר... הנכד שמע את הסיפור, ריחם עליו ואמר: הייתכן לעשות ככה סדר? זה לא היה קשה לך סבא, מה שהיית צריך לעבור? הוא אמר לו: הלוואי והייתי זוכה לעוד סדר אחד כזה בחיים.

מה זה ליל סדר יפה? ליל סדר יפה בוודאי לא נמדד בכמות כלי כסף שיש על השולחן, ואפילו לא בכמות דברי התורה שאומרים בו. זה נכון שאם רוצים

עושה סדר קטן, ובכל זאת זהו סדר גדול, והוא מגיע למדרגה ששייכת לליל הסדר. המדרגה ששייכת לליל הסדר היא בעיקר הבחינה של כך שנגלה הקב"ה על אבותינו. וכמו שאומרים בהגדה: "שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא". בספרים הקדושים מסבירים שהמדרגה של "מלך מלכי המלכים" היא מדרגה עליונה שבעליונות, זה גילוי שכינה ומעין המדרגה הזו לא ראו אחר כך. זהו ליל סדר כמו שהוא צריך להיות וכאשר מישהו זוכה לדבר מעין זה - הכל נראה אחרת לגמרי.

בליל הסדר הראשון, כאשר היה גילוי שכינה, לא היינו בשלים לכך. יש דברים כאלו שקורים גם בחוויה של בני אדם - כשהם קורים בפעם הראשונה יש לפעמים הרגשה שקורה משהו, אבל אני בעצם לא מוכן אליו. לאיך גיסא מתי שאני כבר מוכן ואני יכול להבין את הדבר הזה, הוא כבר לא מגיע אלי. החוויה הגדולה לא תמיד מגיעה כשאנחנו בשלים אליה. תארו לעצמכם את אבותינו במצרים בליל הסדר עם גילוי שכינה, הם ידעו משהו? רובא דרובא מהם היו אנשים פשוטים שבפשוטים שאין לנו פשוטים מהם, בריות נמוכות עבדי עבדים. אי אפשר לבקש מהאנשים האלה שיבינו מה זה גילוי שכינה. אבל עכשיו, אחרי זמן כשאני רוצה גילוי שכינה אני לפעמים לא מקבל גילוי שכינה. גילוי שכינה לא מגיע לי בפעם השנייה ובפעם השלישית, דווקא כשאני רוצה אותו.

אם מישהו חושב על סדר, סדר גדול זה כשיש בו איזה צד של גילוי שכינה. אולי

לא באותו היקף, לא באותו עניין. אבל סדר שיש שם גילוי שכינה. אם היו שם הרבה דברי תורה או מעט - זה לא כל כך משנה. לפעמים קורה שבליל הסדר יש אנשים שרק מתמלאים בחידושים, רציניים או לא רציניים, אמיתיים או לא אמיתיים ושופעים כל הזמן דברים בליל הסדר. ויש אנשים שלא מגיע אליהם כמעשי הצדיקים ולא מגיעים לחידושים. אבל לא החידושים הם העיקר.

היו אומרים שהמצה של פסח בלילה הראשון היא 'נהמא דמהימנותא' - לחם האמונה. כשאוכלים מצה בלילה הראשון של פסח זה מוסיף אמונה באופן סגולי. והמצה של הלילה השני היא 'נהמא דאסוותא' - לחם הרפואה, שמוסיף רפואה לנפש ולגוף. מכיוון שיש לנו רק לילה אחד של פסח ממילא המצות שאנחנו אוכלים הם גם נהמא דמהימנותא וגם נהמא דאסוותא... אז כל שכן שצריך להרגיש את זה, שיהיה גם רפואה לגוף גם רפואה לנשמה וגם רפואה לנפש עם כל שאר המעלות. כשזה פועל על בן אדם ככה, זה נקרא סדר גדול. זה נקרא שאדם עושה סדר כהלכתו, ככל מצוותו וחוקתו.

עם כל מה שאומרים על ליל הסדר, בליל הסדר יש הרבה עניין שישראל יהיו נמצאים ביחד, כולל אלה שלא כל כך אוהבים אחד את השני... הם יושבים ביחד בליל הסדר, וזה עושה חיבור של ישראל, שזה עניין גדול. מצרפים עוד יהודי ועוד יהודי לסוג של אחדות, אם לא אחדות גדולה אז אחדות קטנה זה גם דבר גדול. ויש משהו בלעשות את זה בליל הסדר.

אכילת מצה במחשבת החסידות

ראיון של הרב עם ר' ג'וזי אייזנברג
בטלוויזיה הצרפתית

מבחינה זו אכילת המצה היא לא רק חלק מהקהילתיות שלנו, מההשתתפות שלנו בסעודת הפסח המשפחתית והלאומית, אלא באופן יותר פנימי, היא חלק מההשתתפות שלנו במאורע של יציאת מצרים, מפני שהמאורע של יציאת מצרים איננו יכול להיות רק זיכרון. אנחנו עושים זכר ליציאת מצרים בהרבה מאד מצוות, אבל במהות, במיוחד בפסח, אנחנו לא רק מציגים מחדש את יציאת מצרים, אלא אנחנו באופן מסוים עוברים מחדש את התהליך הזה של יציאת מצרים. לכן אכילת המצה היא חלק מהתהליך הפנימי של יציאת מצרים. בזמן שבו יש את התחיה של המהות של יציאת מצרים מוכרחים לאכול מצה ואם אדם איננו אוכל אותה, או חלילה אוכל חמץ, הוא נשאר כביכול במצרים וצריך לגאול גם אותו יחד עם האחרים.

ג': לפי מה שכותב אדמו"ר הזקן בספרו 'ליקוטי תורה' העניין של חמץ ומצה קשור להכרה. לפי דעתו יש באכילה עצמה עניין של הכרה. זה עניין מאוד מקורי בכל הכתבים שלו. האכילה היא לא רק עבור קיום האדם, היא לא ממלאת רק תפקיד

ר' ג'וזי אייזנברג: אפשר לומר שאין כמעט מצווה חשובה ביהדות כמו אכילת מצה בפסח ואי אכילת חמץ. האם אפשר להבין מדוע נתנו חשיבות כל כך גדולה למצה, עד שאומרים שמי שאוכל חמץ הוא חייב כרת, זאת אומרת שבאיזושהי מידה הוא יוצא מהעם היהודי, למרות שהוא רק עניין של אכילה.

הרב עדין אבן ישראל: אכילה הוא דבר גדול. אנחנו כולנו חיים על אכילה ובלעדיה אי אפשר לחיות. אנחנו לא מתייחסים לזה, בין השאר מפני שאנחנו חיים בעולם שהוא יחסית עולם שבע ונוסף לזה אנחנו חיים בעולם סינתטי שבו הדברים שאנחנו אוכלים הם כמעט תמיד מאותו מין ומאותו סוג. אנחנו לא מרגישים מספיק את התופעות ואת ההשפעות שיש לדברים שאנחנו אוכלים ולאופן שאנחנו אוכלים אותם.

כשאנחנו מדברים על אכילת חמץ או אכילת מצה צריך להבין שהעניין של החמץ והמצה קשור לא רק לזיכרון יציאת מצרים אלא קשור קשר יותר פנימי לכל העניין של גלות מצרים ויציאת מצרים.

ביולוגי, אלא האכילה היא כלי להכרת ה'.

האדם.

ג': האדמו"ר הזקן הולך רחוק יותר. הוא בעצם אומר שיש בעיה כללית של הכרה שקשורה ללחם. הילד לא מכיר את אבא עד שהוא אוכל לחם, וזה סמלי: זאת אומרת האדם לא מכיר את בוראו עד שהוא אוכל איזה מין לחם, או עד שהוא

הרב: הדבר קשור לתפיסה של נפילת ופיזור הניצוצות בכל העולם. מכיוון שהכוח האלוקי העליון, ובמובן מסוים האבסולוטי, הוא לא דבר שנמצא אי שם מעבר, בקצה האחר של המציאות, אלא הוא מה שנמצא בתוך המציאות. האלוקי שופע, זורם בתוך כל המציאות, ויותר מזה, גם המציאות הפיזית, העולם הזה כמות שהוא, הוא כל כולו אלוקות שמתבטאת בכל האופנים. במובן הזה האלוקי מתגלה ומסתתר בתוך העולם בתוך כל המהויות שלו. ובמובן מסוים ככל שדברים הם נמוכים יותר, צמחים, בעלי חיים, אוכל - אלה הם דברים שיש בתוכם יותר מהכוח של האלוקי. במובן הזה כאשר האדם אוכל דבר, הוא יוצר שני תהליכים שהם חלק מכמה מישורים של ההווה שלו. במובן אחד אנחנו שייכים להווה נמוכה, אנחנו פרימאטים, ובתור פרימאטים ששייכים לזואולוגיה אנחנו אוכלים לחם או מצה או כל מה שאנחנו אוכלים כיצורים, כבעלי חיים. מכיוון שאנחנו בני אדם אנחנו אוכלים אוכל. מכיוון שאנחנו יהודים אנחנו עושים באותו תהליך בעצמו, בשלב אחר, במדרגה אחרת של אותו דבר, משהו נוסף: אנחנו מאחדים את ההווה שלנו שיש לה הכרה, עם ההווה של הדבר שאנחנו אוכלים, שהוא הווה בלי הכרה, אבל הוא הווה שיש בתוכה קדושה. ולכן התהליך הזה של אכילת האוכל הוא בשלב אחד שלו, תהליך של התאחדות של הניצוץ האלוקי שבתוך המציאות עם

...האלוקי מתגלה

ומסתתר בתוך העולם
בתוך כל המהויות שלו.
ובמובן מסוים ככל
שדברים הם נמוכים
יותר, יש בתוכם יותר
מהכוח של האלוקי..

מבין איזה לחם הוא אוכל או איך לאכול לחם. המצה מסמלת דרגה אחרת של הכרת אלוקים. בלחם, בחמץ עצמו, יש כבר איזה קשר עם אלוקים דרך האוכל שמתחיל עם הילד.

הרב: יש קשר אחד שהוא במובן הזה כמו במובן הביולוגי: האוכל שהאדם אוכל הוא לכאורה מכשיר בשביל האדם, הוא נמוך יותר מן האדם. מן הצד השני יש בתוך האוכל עוצמה. אם אנחנו מדברים

וזהו עניין שמופיע בספרים אחרים שאחת התיאוריות לגבי מה היה עץ הדעת היא שעץ הדעת היה חיטה. זהו הקשר הפנימי של החיטה, הלחם האנושי המובהק, עם הדעת, גם עם החטא שיש בדעת, וגם עם העלייה שישנה בדעת. הקשר עם לחם בכלל הוא מעבר לעניין של אכילה באופן כללי, הוא מתחיל להיות נושא שקשור למושג של ההכרה בצורה הרבה יותר חריפה. השאלה איזה לחם אוכלים קשורה לשאלה איזו דרגה של הכרה קיימת אצל האוכל. במובן הזה ההבדל בין חמץ למצה קשור בשאלה הזו.

ג': לפני שנעבור למצה נחזור למאמר של חז"ל שאין התינוק יודע לקרוא אבא עד שיטעום טעם דגן; בכל זאת יש פה שאלה, למה קושרים את הדעת לאבא? היה אפשר להגיד שהוא מכיר את האמא בתוך החלב ואת האבא מצד הלחם, אבל פה הדגישו את הקשר להכרה לקשר היסודי של הילד עם האבא, שהוא כנראה לא הקשר הראשון.

הרב: בוודאי שהוא לא הקשר הראשון, הוא קשר שלא נובע מתוך הטבע. הקשר עם האבא הוא קשר של תרבות, הוא לא קשר שהמהות הביולוגית שלו ניכרת. הקשר של הילד עם אמו הוא קשר ישיר וביולוגי, ובחברה שבה הילד יונק מאמו זה האובייקט הראשון של ההכרה שלו, אבל זהו אובייקט של הכרה מיידית. להכיר את אבא פירושו של דבר לעבור מאיזשהו שלב של הכרה ראשונית לשלב של הכרה שהיא עדיין לא אינטלקטואלית.

אפילו במובן הביולוגי-האנרגטי, האוכל נותן לאדם את העוצמה שיש בתוכו, במובן הזה יש כאילו מפל של אנרגיה מהאוכל אל האדם. כל התהליכים שקורים בעולם קורים בכל המישורים באיזושהי צורה אנלוגית, ולכן גם במובן הפנימי הלחם שאדם אוכל, דווקא לחם, הוא ביטוי מסוים וזיקוק מסוים של כוח שמשפיע על האדם. האדם לא רק משתמש בו בתור חומר דלק סתם אלא הלחם בעצמו עושה שינוי בתוך המהות של האדם. במובן הזה, כמו שנאמר בשמו של הבעש"ט על הפסוק "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם": האדם איננו חי רק מן הלחם אלא מן הכוח האלוקי, הדיבור האלוקי המחיה, שנמצא בתוך הלחם. במובן הזה הדיבור האלוקי מחיה את האדם, והלחם כלחם, כמהות, עושה שינוי בתוך המהות של האדם.

במובן הזה הלחם מוגדר גם מבחינה לשונית, גם מבחינה תרבותית וגם מבחינה אנתרופולוגית, בתור המזון של האדם כאדם. בשר ופירות הם מזונות שכאילו נובעים מתוך הטבע; הלחם הוא מזון של האדם בתור אדם. כשמישהו אוכל לחם, הוא במובן הזה נקשר ברמה גבוהה יותר אל המהות של להיות אדם. לכן אדמו"ר הזקן מצטט את מאמר חז"ל שהילד לומד לדבר רק כשהוא טועם טעם דגן, רק כשהוא מתחיל לאכול לחם. המגע שלו עם התרבות האנושית, עם המהות של מה זה בעצם אדם, היא האכילה של הלחם. באופן פנימי יותר,

היא דווקא לחם שהוא למעלה מהטעם, ובגלל זה המצה היא לחם בלי טעם.

הרב: בצד מסוים המצה, במובן התרבותי, היא הלחם הכי פרימיטיבי. לחם חמץ הוא לחם שקשור בתרבות, שצריך בשבילו זמן, צריך בשבילו תרבות קבועה - כל הדברים האלה הם שלבים של התפתחות. הלחם הראשון הבסיסי, הבתולי, הוא לחם מצה. לחם שהוא רק חיטה שעברה איזשהו שינוי קטן מאד, אבל עדיין לא הפכה להיות חמץ. זהו לחם שאין לו טעם, בלי מלח, לחם שהוא אוכל בלבד, הוא לא דואג לטעמים, לחושים המעודנים. במובן הזה הוא מגיע עד לנקודה הבסיסית יותר, והיא שאפשר רק לקרוא לו לחם. ביציאת מצרים גם במובן ההיסטורי של העם היהודי, וגם במובן האנושי של החזרה על התהליך הזה, יש שלב מסוים של ההכרה הבסיסית הזו שילד אומר 'אבא'. ההכרה הבסיסית מתחילה לא מתוך התעמקות או מתוך הכרה והשגה אינטלקטואלית, אלא מתוך איזושהי קפיצה. זהו דבר שמופיע בצורות רבות במושג של פסח כמילה. פסח פירושו לקפוץ מעל, לפסוח, ובפסח יש, כמו שיש בכל חג, שני מובנים: דילוג מלמעלה ודילוג מלמטה. הקפיצה של פסח היא קפיצה כפולה: היא נותנת דבר מסוים לעם שלא מוכן בעצם מבחינה אינטלקטואלית לקבל את כל המסקנות שלו, ומהצד השני, מצד העם, שעם כל זה שהוא לא מוכן, הוא מגיע איכשהו, באיזשהו מעבר, לדבר שהוא בצד אחד מתחת לטעם, שלא לפי טעם, שלא לפי

במקומות רבים כותב אדמו"ר הזקן על זה שכשהילד אומר 'אבא' הוא איננו מבין את כל האימפליקציות של המושג הזה. הוא לא יודע בדיוק איך זה אבא ולמה זה אבא ומה הקשר עם אבא. מה שהוא מבין הוא סוג מסוים של הכרה שמביא למהות אחת שהוא קורא לה הדיבור. הילד מתחיל ללמוד שפה, מתחיל ללמוד מילים. יש דברים שמבחינתנו כבני אדם הם הכרות בסיסיות שאנחנו קולטים אותם דרך החושים הגולמיים שלנו. הכרה כמו זו היא הכרה אנחנו עושים על ידי קפיצה אמוציונאלית ואינטלקטואלית ואומרים 'אבא'. השלבים שעוברים בדרך אינם תהליך לגמרי מודע, והם דורשים תהליך מסוים של דילוג מעבר ומעל לגבולות כדי שנהיה מסוגלים להגיע להבנה הזו. זה לא אומר שכשאנחנו גדלים אנחנו מבינים את כל התהליך הזה בשלמותו ועל בוריו, לפעמים אנחנו נשארים בשלב הזה, ויש בוודאי ילדים שעוד לא למדו להגיד אבא גם בזמן הזה וגם כשהם נעשים בני ששים. אבל אלה שלמדו להגיד אבא עברו תהליך של קפיצה כמו התינוק שמגיע לשלב הזה.

ג': הבעיה הזו של יחס הילד עם הלחם ועם האבא מביאה אותנו אל הלב של העניין של פסח ויציאת מצרים. אדמו"ר הזקן אומר שכמו שהכרת אבא היא למעלה מהטעם, כמו שהילד איננו מבין מה זה אבא, כך כל העניין של יציאת מצרים הייתה כדי שעם ישראל, שהיה עוד ילד, כמו שאומר הנביא, יוכל להגיד 'אבא' בפעם הראשונה בחיים. אז המצה

תהליכים שונים לגמרי. היהודי של זמננו אוכל לחם כל יום ואז כשהוא אוכל מצה הוא חוזר לאיזה מצב של הכרת ה'. אצל היהודים בפסח מצרים היה ההיפך, הם התחילו במצה כדי להכיר אחרי זה את הקב"ה דרך הלחם. אצלנו זה כמעט ההיפך, אנחנו תמיד אוכלים לחם, ומצה זה צד יוצא דופן בשבילנו.

הרב: המצה של מצרים מתוארת בשני אופנים: מצד אחד המצה באה בתור תופעה של חוסר יכולת, כלומר מפני שהיו צריכים לצאת מהר כל כך ממצרים לא הספיקו בצקם של אבותינו להחמיץ. מן הצד השני המצה היא גם מצווה שמופיעה קודם לכן, לפני יציאת מצרים, בתור ציווי של מה צריכים לעשות כשאוכלים את הפסח. במובן הזה יש במצה שני צדדים שהם גם הצדדים של הקיום היהודי בהיסטוריה ובהווה. באופן אחד לעולם אי אפשר להתחיל התחלה אמיתית אלא מתוך הנקודות הבסיסיות הפשוטות ביותר. כל התחלה אמיתית צריכה לחזור אל השורש, אל נקודת התמצית של אמונה, וזו צריכה להיות נקייה לגמרי, בלי שום תערובות ובלי שום רציונליזציה. כל ניסיון לבנות אותה עם כל מיני פיגומים ובניינים - כל זה הוא קישוט. יש עניין של התמצית, הדבר הנקי הפשוט, זהו צד אחד של המצה, שצריכה להיות כחלק מהחובה. הצד האחר הוא שיש גם צורך לחזור אל המצה הזו. יש צורך לחזור אל המצה הזו גם אחרי שאכלתי לחם, ואולי אכלתי יותר מדי לחם, וכשאני רוצה שוב לחדש את עצמי

הגיון, ומן הצד השני הוא מעבר להגיון, המקום שבו המעגל איכשהו נסגר, של הדבר שאינני מבין והדבר שאי אפשר להבין. בנקודה הזו האדם צריך לעשות את הפסח שלו, את הקפיצה אל עבר הנקודה של "וישמע העם ויאמן העם". היכולת להיפתח ולקבל דברים, היכולת

**יש שלב של ההכרה
הבסיסית הזו שילד
אומר 'אבא'. ההכרה
הבסיסית מתחילה לא
מתוך התעמקות... אלא
מתוך איזושהי קפיצה...**

לקפוץ ולומר "הנה אני מוכן לקבל אותם" - זהו האלמנט של המצה הראשונה, של הפרוסה הדקה הלא-גמורה הלא-מושלמת, שמצד אחד מכילה את כל מה שיש גם בלחם הגדול השלם, אבל מכילה אותם באופן כזה שאפשר יהיה לבלוע אותם.

ג': המצה פה היא הצעד הראשון של העם היהודי להכרה. המצה היא גם המצווה הראשונה, הצעד הראשון להכרת אלוקים, ונראה לי שהיו אולי שני

פירושו של דבר שוב לצאת ממצרים, אני צריך שוב להגיע למצב שבו אני עומד בקו של ההתחלה, בקו של נקודת הקפיצה הראשונה, שאני צריך לחדש אותה מפעם לפעם כדי שלא אשכח אותה. הבחינה של 'אינני יודע' מופיעה בשתי פאזות: יש הפאזה של תינוק מסתכל בעיניים גדולות על העולם ואומר 'אינני יודע'. ויש הפאזה של מי שלמד הרבה וידע הרבה והוא יודע הכל, ואז הוא עומד כמו שתיארו הרבה אנשים את החוויה שלהם מול הים הגדול, והוא אומר 'אינני יודע'. זה 'אינני יודע' אחר לגמרי. וכמו שהיו אומרים שתכלית הידיעה שלא גדע. זהו הצד האחר של המצה.

המצה היא גם הביטוי של ההתגלות האלוקית כמעט בצורה מסיבית שמוחצת את האדם ומשטחת את כל ההוויה שלו, את כל הגדלות שלו, את כל התרבות שלו, את כל מה שהתנפח בחמץ במשך השנה, או במשך אלף שנים, ומנפצת אותו אל מול הגילוי האלוקי ש"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה". וכמו שמדובר בספרי הקבלה על העניין של מלך מלכי המלכים, דרגה מעל דרגה, גבוה מעל גבוה, הקב"ה בכבודו ובעצמו, לא מלאך, לא שליח, לא שרף, לא שום ממוצע, בלי שום מקום לטעות. כשהקב"ה בעצמו מתגלה, זה כאילו המציאות נפתחת, ואז זה לא משנה איפה היה האדם ולא משנה באיזה דרגה הוא, הוא שוב חוזר אל הבסיס הראשון, אל הנקודה של המצה. כך שהמצה היא בצד אחד ההתחלה של התהליך

והיא גם הסוף של התהליך. למן המצה של העבדים, שבקושי פותחים עיניים ויודעים להגיד משהו, אבא, עד למצב שמופיע בהגדה של פסח: כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה, ואז אנחנו מרגישים שיש משהו מעל ומעבר לאינטליגנציה ולהישגים. ושוב אני חוזר

המצה היא גם הביטוי של ההתגלות האלוקית כמעט בצורה מסיבית שמשטחת את כל ההוויה של האדם,

למצה באופן אחר; זו חזרה לאותו דבר בשלב הרבה יותר גבוה, ושניהם יחד הם מצה.

ג': האם אפשר לחשוב שבגלל שמוכרחים לחזור למצב הבסיסי היסודי הזה של ילד שכל מה שהוא יכול להגיד זה אבא, בגלל זה הדגישו כל כך את תפקידם של הילדים בפסח. כי זה גם כן יוצא דופן: איך שבמשנה רצו דווקא במצווה הזו שהילדים ישתתפו. הרבה אנשים חושבים שזה בגלל שזה חינוך, אבל זה לא רק בגלל שזה חינוך, זה לא

חינוך לילדים, זה חינוך למבוגרים.

הרב: ההגדה של פסח הוא בעצם רק מצווה אחת: "והגדת לבנך", לספר לילדים. אבל יש צד אחר, והוא נהוג בכמה מקומות גם בסדר פסח, שלא רק הילדים שואלים את הקושיות, גם המבוגרים שואלים את הקושיות. גם זה שעונה את התשובה שואל את השאלה, מפני שבעצם למה אנחנו חוזרים? חוזרים בצד אחד, באופן אחד, חזרה להתחלה, אל הנקודה הזו, להיות עוד פעם כמו ילד, לעשות התחדשות גמורה, מפני שזה העניין של יציאת מצרים. זה כל העניין במשמעות אחרת של חג האביב, הכל מתחיל לצמוח, הכל מתחדש, ובתוך ההתחדשות הזו יש ההתחדשות של האדם, הוא מתחיל מחדש. ניסן וניצן, הזמן שבו מתחיל משהו לפרוח. כולנו נעשים עוד פעם ילדים קטנים ששוב יודעים לשאול רק כמה קושיות, למה זה, איך זה, אחרי כל מה שלמדנו, אחרי כל מה שידענו.

הדיאלקטיקה הזאת של חמץ ומצה, של ההתחלה ושל ההתפתחות ההיסטורית הפסיכולוגית, חשובה כל כך היות שזה נמצא גם בבית המקדש. זה חשוב מפני שהנקודה הזו של השמירה על המצות היא מצווה חשובה. שומרים על המצה קודם כל מפני שהיא התחלה. אם ההתחלה היא פגומה, אם ההתחלה היא מלוכלכת, כל מה שיהיה הלאה יהיה פגום כמוה. לכן צריך שנקודת ההתחלה תהיה נקייה לגמרי, אנשים לא יודעים

כמה צריך לשמור את הגרעין הראשון של טוב, של תמימות, הוא צריך להיות שמור. כמו שנאמר בקהלת "מכל משמר נצור לבך" - את הלב, את נקודת המרכז צריכים לשמור, וכך שומרים את המצה בכל מיני שמירות שהיא תישאר מצה.

אותו דבר בעצמו מופיע בבית המקדש. בית המקדש הוא מקום שבדרך כלל אני צריך לעמוד באותו אופן של דיסטנס, אני צריך לשמור את הדיסטנס מהקדוש, וכדי לעמוד באותו אופן של דיסטנס אסור לי לערב את כל הדברים שאני יודע. אני צריך לנסות לשמור את הדברים בנקודה הפשוטה ביותר, החלקה ביותר, אסור לי להכניס סופיסטיקציה לתוך המקדש. אני צריך לשמור את הדברים במהויות הראשונות שלהם, ולכן כל מה שהיה במקדש, חוץ מיוצא מן הכלל אחד בקורבנות, הוא תמיד מצה. יש איסור שלא להביא קרבן חמץ למזבח, מפני שקרבן חמץ הוא כמעט ההיפך מהמזבח. המזבח והקורבן שהוא תפיסה של ביטול עצמו, של הקרבת עצמו לא יכול להיות גם יחד עם החמץ. מצד אחד החמץ מבטא את התרבות, את האינטליגנציה, את מה שהתפתח באופן היסטורי. החמץ מבטא בצורה הפיזית שלו את הדבר הזה שגדל, איך לו יותר סובסטנציה מאשר למצה, אבל יש לו יותר נפח, הוא גדול הוא מלא, מרגישים אותו, רואים אותו, הוא טעים, יש לו את כל האטריות החיצוניים של תרבות. לדברים האלה יש הרבה יתרונות והם חלק ממה שאנחנו משיגים במשך הזמן.

ספירת העומר

לקוח מתוך ביאור לקוטי תורה,

דיבור המתחיל "ששת ימים תאכל מצות"

הנה, הגם שבלילות הראשונים של פסח נתגלה בחינת מוחין דגדלות כידוע. כתוב בכתבי האר"י, שבלילה הראשון של פסח - בחוץ לארץ זה שני לילות - יש התגלות של "מוחין דגדלות". שהיא מדרגה של גילוי, של ראייה, של השגה ממשית. כמו שכתוב: "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם" (ע"פ הגדה של פסח).

רק שזה היה לפי שעה, בבחינת דילוג שלא כדרך הטבע, ולכן צריכה להיות ספירת העומר אחר בחינת ההתגלות הנ"ל. לכן מתחילים את ספירת העומר אחר כך. למה? מפני שאם זה היה לפי הסדר - אחרי בחינה של התגלות היה צריך להיות: "מה אני צריך יותר?", אבל ההתגלות של ליל הסדר היא התגלות שבאה בקפיצה, היא לא באה באופן מסודר. ומפני שהיא לא באה באופן מסודר, היא כל כולה זמנית, היא כל כולה סוג של חוויה שנגיד ככה: אני ראייתי - אבל אני לא הבנתי מה ראייתי. אני השגתי - אבל לא הבנתי מה השגתי. מדוע? מפני שכדי להשיג דבר אני צריך שתהיה לי הכנה להשגה הזו. ואם אין לי הכנה להשגה - ההשגה נעשית מעל ומעבר לכוח הקיבול שלי.

אומרים "היום יום אחד לעומר", וביום שני - שני ימים לעומר, היינו כדי להמשיך במעט מעט אגרשנו. (רוצה לומר שבכל יום נעשה בירור של מידה אחת מהמידות שבנפש הבהמית על ידי המשכת היום יום - כך וכך בעומר). שזוהי המשכה שאני צריך לתקן את המידות לאט לאט. למה אני עושה את זה? מפני שאני

כאילו קיבלתי את המתנה של פסח כשאני עדיין לא מוכן, כשאני עדיין מלוכלך, כשאני עדיין לא יודע מה קרה איתי. עכשיו אני צריך - בעצם אחרי שקיבלתי את כל זה - אני צריך להתחיל את כל הסדר מהתחלה. זה כמו שמישהו מקבל איזו מתנה גדולה, איזו בחינה גדולה - ואחרי שהוא מקבל את המתנה הזו אז הוא מתחיל לתהות: מה אני עושה עם כל זה?

זה מופיע גם בהגדה של פסח. אומרים שם (יחזקאל טז,ו): "ואראך מתבוססת בדמייך", "ואת ערום ועריה" - הוא אומר שגאולת מצרים היא בבחינה של "ואת ערום ועריה". התיאור שם הוא של ילדה קטנה, מלוכלכת - שמוציאים אותה, לוקחים אותה - "ואלבישך רקמה, ואנעלך תחש, ואחבשך בשש" וכך הלאה.

מה קורה באמת כשיש דבר כזה - לוקחים איזו ילדה, מסכנה, מטושטשת, לא יודעת מה קורה איתה - ומוציאים אותה בבת אחת מזה שהיא מתבוססת בדמייך, מזה שהיא נמצאת בתוך הרפש, ערום ועריה - מוציאים אותה למין איזה היכל של מלכות, ומלבישים אותה. נכון שיש מצד אחד נתינה, וזה עניין גדול. אבל העניין הגדול הזה עדיין לא מעוכל, עכשיו רק צריך להתחיל את כל הדרך. מה שאין כן כאשר יש סדר, שבו יש הכנה - מפני שכשיש הכנה, כשהולכים דרגה אחר דרגה - אז הנקודה איננה דורשת להתחיל עוד פעם מהתחלה. אבל כאשר זה בא באמת בדילוג, כמו שהוא קורא לזה "שלא כדרך הטבע" - באותה שעה צריך ללכת, אחרי שכבר הגעת, אני עכשיו צריך להתחיל את הכל מהתחלה.

יש סיפור בגמרא, כשלעצמו עניין מדהים, המעשה הוא כזה: חיפשו את הנכד של רבי שמעון בר יוחי. רבי יהודה הנשיא, שהיה תלמיד של רשב"י, וחבר קרוב של בנו, שואל: האם נשאר רבי אלעזר בן רבי שמעון עוד ילדים? מתברר שיש בחור אחד, יש עליו רשימה של סיפורים, אף אחד לא לשבח... מסופר שהוא היה פרא אדם, משתולל. לוקחים את הבחור הזה - וסומכים אותו שיקרא רבי. אחרי כן, נמאס לו שהיו מושיבים אותו ללמוד. אז אמרו לו: עכשיו קוראים לך רבי, נותנים לך את כל הכבוד הזה - אתה לא יכול להתעסק עם מה שהתעסקת קודם, זה לא נאה לך... והוא החליט להישאר ובעקבות זאת הוא נעשה גם כן גדול כאבותיו.

הנקודה פה היא אותה נקודה, כשיש דבר שהוא בדרך מסודרת - אז אני לא צריך להחזיק אותו, הוא לא צריך להתחיל ללמוד אל"ף-ב"ת אחרי שנתנו לו סמיכה להיות

רבי. אבל במקרה הזה, כשמישהו זוכה בדרך של זכות אבות - קודם הוא לומד את כל הכיבודים, ואחר כך הוא צריך להתחיל ללמוד אל"ף-בי"ת.

יציאת מצרים, כל עניינה הוא שעם ישראל קיבל מוחין דגדלות, "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים" - אבל מכיוון שהמקבלים לא היו שייכים לזה, הכל היה מטושטש בשבילים - ולכן צריך ללכת.

גם בבחינה של דרכי עבודה זה עובד בצורה הזאת. זה דבר מפורסם שכתוב בספרים מימי הביניים והלאה, וזו חוויה שרבים חווים, ש"אין כתוקף החסידות בראשיתו". כשאדם נכנס לעולם של קדושה - אפשר לראות שיש לו כיוון מסוים, שבו הבחינה של ההתעוררות הפנימית נמצאת במעלה גבוהה מאוד, והיא נוכחת, והיא מאוד מאוד בהרגשה של התגלות. כשבן אדם עושה, מקבל איזושהי החלטה, קופץ ויוצא החוצה, אם אני בטומאת ארץ העמים בערוות הארץ ואני יוצא החוצה - יש מתנה ש"נגלה אליו מלך מלכי המלכים". זה לא נתינה לתוך נפשו של האדם - זה נתינה שהיא סוג של מתנה שבאה מלמעלה, ואז אחרי זה מתחילה העבודה.

ולמשל: כמו אחד שנתן מתנה לחברו כיס מלא זהובים, שמתחילה מקבל המתנה בפעם אחת, בכלל, ואחרי זה הוא סופר ומונה הזהובים מעט מעט בפרט. כמו ספירת העומר; את המתנה הגדולה קיבלנו בפסח, אחר כך אנחנו סופרים. כבר קיבלתי את המתנה, אבל אני לא ידעתי - היה שם כל כך הרבה בבת אחת... עכשיו אני סופר, ולאט לאט יוצא שאני מקבל לעצמי את הדבר שקיבלתי כבר במתנה.

שבת חול המועד

שיר השירים

מאמר הקדמה לשיר השירים

על האהבה והמסירות, שיר על הגאולה והגלות, על התעייה ועל התשובה. ועוד שיר נוסף מצוי שם, וגם הוא שיר פרטי, אבל שיר רוחני - על הקשר והיחס בין הנשמה ובין ה'; על הגעגועים ועל הזניחה, על החיפוש ועל הבקשה. ויש שיר רביעי שגם הוא שיר כללי - על היחס בין הבורא לבין בריאתו, בין האין סוף והשכינה; כיצד העולם נעלם ומתעלם, וכיצד סופו לשוב ולהתחבר אל הבורא. השירים השונים הללו עוסקים ברבדים השונים של המציאות, ובעצם כל אחד מהם שייך לעולם אחר. ועם זאת, אין השירים הרוחניים והכלליים הללו רק דרגות מופשטות ואלגוריות של השיר הפשוט הראשון. השירים הללו המצויים זה בתוך זה הם כולם שלמים, נכונים ואמתיים - כל אחד בתוך המערכת שלו. יתר על כן, כולם יונקים ומקבלים זה מזה; כל שיר מן השירים הללו הוא בצד אחד משל לשיר האחר, וכל שיר הוא מצד שני נשמת חיים לשיר אחר. ולמעלה מזה: כל אחד מן השירים מקבל את בהירותו ואת שלמותו על יד השיר האחר, ואף אינו יכול לעמוד בצד עצמו, לולא היו בצדו

למילה שיר יש בלשון הקודש שני מובנים. מלבד המשמעות הספרותית יש למילה גם מובן אחר - צמיד טבעת.

אף ששיר השירים הוא שיר שיש בתוכו כמה שירים, כמו טבעות הנקשרות זו בזו ויוצרות שרשרת אחת. מחרוזת השירים הזו שבשיר השירים אינה בכך שיש במגילה זו חלקים שונים המשתייכים למאורעות וזמנים שונים, אלא במהותו של השיר עצמו. לאמור, השיר הוא שיר כפול, משולש, מרובע. החלקים השונים, החוליות שיש בשרשרת זו אינן נמצאות זו ליד זו אלא זו בתוך זו. אותו השיר עצמו מהווה בעצמו שרשרת שלמה, עולמות של משמעות הנקשרים זה בזה ועוברים מעולם אל עולם, ממציאות אחת אל מציאות שונה ונבדלת.

שיר השירים הוא בעת ובעונה אחת שיר פרטי ושיר כללי, שיר גשמי ושיר רוחני. שיר אחד הוא שיר אהבה בין איש ואישה, האוהבים ומעריצים זה את זה, המאבדים ומוצאים זה את זה. ושיר אחר אף הוא שיר אהבה אבל שיר של אהבה כללית: השיר על הקשר בין עם ישראל והקב"ה, שיר

גם שירים אחרים, השייכים לעולמות אחרים.

הסיפור של האהבה האנושית הממשית בין איש ואישה נעשה שיר רק משום שיש מעבר לו שירה אחרת נשגבה יותר. לולא מציאותה של האהבה השמימית לא הייתה האהבה הגשמית מתבטאת אלא באנקה גולמית של תשוקה ביולוגית

**מפני שהאהבה אינה
רק כלי למילוי הפך
גשמי אלא היא ביטוי
מצועף להלומה
של הנשמה עצמה
- מתעלה התשוקה
והופכת להיות אהבה,
והאהבה נעשית שיר...**

בלבד. מה שמרומם את הערגה הגשמית הוא מציאותה של תשוקה נשגבת יותר, אשר האהבה האנושית והגופנית משמשת כמשל וכדימוי שלה. גם כאשר האוהבים אינם מודעים לכך, מכל מקום האבתם כוללת בתוכה יותר ממה שהם מסוגלים להגדיר לעצמם. הביולוגיה של התשוקה היא ישירה מאוד, פשטנית

מאוד - ובלתי מעניינת. אולם מפני שיש דבר העומד מעבר לתשוקה בלבד, מפני שהאהבה אינה רק כלי למילוי הפך גשמי אלא היא ביטוי מצועף להלומה של הנשמה עצמה - מתעלה התשוקה והופכת להיות אהבה, והאהבה נעשית שיר. ובהיקף רחב יותר, מפני שהאהבה בין הדוד והרעיה היא בעצם סמל חומרי של אהבת כללות האומה ולמעלה מכך - של כללות העולם, על כן שירה מתנשא, מקבל ממדים של גודל ומרחב אחרים, שבהם החומר מפסיק להיות חומר פיסי בלבד, אלא נעשה הנושא החומרי של מהויות אחרות.

וכשם שהשיר החומרי מתנשא על ידי היצמדותו אל השירים הרוחניים הכלליים יותר. כך גם השיר הרוחני משתבח ומתעלה מכוחו של השיר הגשמי. אילו היו השירים הרוחניים קיימים לגמרי לבדם היו בוודאי מקבלים צורות מופשטות ורוחניות יותר. אלא שרוחניות זו אינה רק יתרון: צורה רוחנית היא מעודנת יותר, דקה יותר, אך גם חסרת ממשות חיוורת יותר וקרה יותר; השיר הגשמי מוסיף לשירה הרוחנית את הלהט והסער שלו, את המורכבות של העולם החומרי, את הצבעים והצורות שלו. הסכמטיות המתוכננת היטב של העולם הרוחני, מתעשרת על ידי המגע שלה עם העולם הזה, ועם החומר העיוור המסובך והבלתי מוסדר הממלא אותו.

האומה היהודית, כעם שלם, אינה יכולה אלא לפעול ואף לחשוב בצורות כלליות

גם אם בחייו של אדם פרטי אחד מגיעה עלילת האהבה לידי גמר, הרי אין היא נגמרת עבור אנשים אחרים. כל אדם מתחיל מחדש את המעשה הזה בנקודה מסוימת בחייו, ועובר וחי אותו בחיי הבשר שלו כמו בחיי הרוח. וכיוצא בזה כל פרק זמן בהיסטוריה של העם מתחיל את המעשה מחדש, מנקודת ראשית אחרת, וכל תקופה של עולם פותחת בו מחדש, ולא תמיד מאותה נקודה עצמה. ורק ככלות הכל, בקץ האחרון, יתגלה גם סיומו של מעשה זה, רק אז תגיע עלילה זו לידי גמר.

העלילה של שיר השירים, כשם שאין לה סיום כך אין לה התחלה. לא זו בלבד, שכמו רוב ספרי המקרא אין הספר מתחיל בתחילת הסיפור, אלא הרבה מעבר לזה - לספור הזה אין בעצם התחלה. בדרך כלל יש לכל סיפור אהבה, בין שהוא ארצי ובין שהוא שמימי, נקודת ראשית; יש בו תיאור של פגישה ראשונה, וגם כאשר המעשה הוא מעשה של "אהבה ממבט ראשון" יש דרך מסוימת שבה עוברים גבורי הספור - במציאות כמו בסיפור מעשה - מן השלב הראשוני, שיש בו מידה מסוימת של אי-וודאות, של חוסר בטחון לגבי ההחלטה, עד לרגע שבו האהבה מגיעה לידי גילוי, בהחלטה שלמה ומוגמרת. דבר נכון לא רק לגבי הצד האנושי-הארצי, אלא לא פחות מכן לגבי שאר השירים שבשיר. עם ישראל והקב"ה, הנפש והבורא גם הם צריכים לכאורה להגיע לידי פגישה ראשונה כלשהי, להחליט זה לגבי זה. העדרו

מאוד. הפרטים המרכיבים את המכלול הזה, בשל ריבויים ובשל השוני שביניהם מבטלים ומטשטשים את הדקויות של הפרטיות שלהם, ופעולתם כיחידה אחת היא בהכרח פשוטה יותר, מורכבת ממספר מצומצם של מעשים ופעולות שיש להם משמעות כללית. ואילו שיר האהבה הפרטי מוסיף לשירה הכללית של האומה לא רק את הצבעוניות של האדם הפרטי, אלא נוסף לזה - את הממד הרגשי והחוויתי, את ההגיגים והריגושים המסבירים בצורה פנימית יותר את מה שמתרחש בדרך כללית וחיצונית בחייו של עם שלם.

סיפור העלילה של שיר השירים - בכל הרמות שלו - אינו סיפור מסודר בדרך כרונולוגית, אף על פי שהוא הולך ומתפתח, הולך ומתעצם מבחינת החוויות והמאורעות שבו. מה שנראה כ"חוסר סדר" בסיפור, הוא גם מקור של עוצמה גדולה. מה שמשנה את המגילה הזו והופך אותה מסיפור עלילה פשוט למזמור כללי. מזמור המתייחס לאדם פרטי אחד, אף לא למאורע היסטורי יחיד או למבנה מטפיסי מוגדר אחד, אלא כשיר כולל, שיר השייך ונוגע לכל מקרה, לכל אדם, לכל צירוף של מציאות. במערך חיים אחד, כמו בדרכו של אדם מסוים, או בפרק מסוים של היסטוריה לאומית, יכול השיר להיקרא לפי סדרו, ואילו במערכים אחרים הוא מתחיל וגומר בחלקים אחרים של המגילה הזו. לסיפור העלילה הזה אין סיום - משום שהדברים שהוא מתאר אין להם סיום.

של חלק זה בספור שבשיר השירים אמנם שולל מן המעשה את האלמנט שהוא מרכיב ראשי בכל סיפור עלילה - את האלמנט של הספק הבסיסי, את המתח של החיפוש הראשוני. אמנם יש בשיר הזה גם צד של מתח, וגם מרווחים של תעייה וחיפוש, מציאה וגילוי - אבל דווקא הקטע הראשון בזמן, שהוא כה חשוב בכל מערכת יחסים - אינו מצוי בו כלל. ההשמטה הזו אינה מקרית, יתר על כן אפשר לראות בהשמטה זו אחד המפתחות למהותו של השיר. בכל החיפושים והתעיות שבשיר זה, בהתרחקות ובהתקרבות שבין הגיבורים, בשאלות שונות ובתהיות השונות שיש בו יש דבר אחד שהוא בגדר ודאות - עצם הקשר בין הדוד והרעיה בכל המישורים ובכל הרמות של השיר הוא הדבר שעליו אין ספק כלל. אין שום ספק ששני אלה מיועדים זה לזה וקשורים זה בזה. בכל נפתולי הדרכים, בהתרחקות ובהתקרבות, יש תיאור של תנודות ומעברים בתוך קשר שהוא עצמו אינו נמצא בגדר ספק, שקיומו הוא בגדר של מושכל ראשון.

העובדה שלסיפור של שיר השירים אין התחלה ואין סוף משמעה שבעצם הסיפור המסופר. אינו שייך לזמן מסוים, ביסודו אין הוא סיפור של מה שהיה בעבר או של מה שיתרחש בעתיד. בעצם שיר השירים נמצא בהווה נצחי, שהוא תמיד ממשי ואקטואלי. אמנם נכון שצד מסוים או חלק מסוים של מעשה זה כבר היה בעבר (כגון ברובד הכללי

- לאומי של השיר, הגאולה שביציאת מצרים), אבל לא זו בלבד שהעבר הזה שמור ורענן בזיכרון, אלא שבעצם הוא נמשך וקיים בתוך ההווה ובתוך העתיד, הסיפור הזה כשם שהיה לפני שלשת אלפים שנה חוזר ומתממש גם בתוך זמן ההווה ההיסטורי, או בתוך זמן העתיד. כאמור, סדר הדברים יכול להשתנות מעט מפעם, לפעם, אך השיר נשאר בעינו - והמאורעות שהוא מתאר חוזרים ומתקיימים.

ההווה הזה של שיר השירים מתרחש בתוך עונה מסוימת של זמן, שהיא בעצמה העונה והזמן של האהבה - בתוך האביב. החורף והסתיו, הקור והגשם שהיו אי - אז בעבר חלפו ועברו להם, והחורף הבא לעולם אינו מגיע. אולם, למרות שהכל מתרחש בזמן הווה, אין השיר קפוא במצב אחד. בתוך הקשר הקבוע, הבטוח, ובתוך הזמן הבלתי מוגדר יש מדה מפתיעה של תנועה. התנועה הבסיסית אינה זו של מאורעות חיצוניים, אף כי לכל המאורעות המתוארים בשיר יש השפעה פנימית. אלא שבאמת החוויות הפנימיות - הרגשיות הן הן העלילה המרכזית של השיר. ואף דבר זה נכון ושייך לכל הרמות ולכל השירים שבשיר השירים; מערכת היחסים עוברת תנודות שונות של ריחוק וקרבה, לא לחינם נכרים בשיר כמה וכמה פעמים המחולות. שהרי השיר הזה הוא שיר - מחול, הכל מתרחש במקום אחד, אבל כל הזמן קיימת תנועה, המשתתפים השונים במחול משנים תדיר את עמדותיהם זה

הוא הפעיל, הוא כביכול נע וסובב סביב בן הזוג שלו, כאשר האחר נשאר עומד במקומו, דומם ופסיבי. אלה הם הקטעים בהם כל אחד מבני הזוג מדבר, מהלל את בן הזוג האחר, מונה את כל התכונות היפות שבו, ומביע את רגשי האהבה כלפיו. זו היא צורה כפולה, משום שהיא אינה נעשית רק על ידי צד אחד, אלא שני הצדדים עושים אותה לחלופין בכל משכו של הספר. צורה בסיסית אחרת היא דרמטית יותר, וממשיכה וממריצה את הצורה הקודמת, בצורה זו יש תנועה במרחב - מעין בריחה ורדיפה. כאשר בן זוג אחד רודף ומחפש את בן הזוג האחר, כאשר השני כאילו בורח ומתעלם ממנו. ובלשון הקבלה, בעוד שהצורה הראשונה היא מעמד של פנים אל פנים, הרי המעמד האחר הוא מעמד של פנים אל אחר. אף צורה זו היא תנועה כפולה, משום שהיא נעשית לחלופין על ידי בני הזוג, כדי להדגיש שאין כאן בריחה או התעלמות אמיתית, אלא רק תנועה של ריקוד. הרדיפה והחיפוש, למרות שהם אינטנסיביים מאד, ומלאי התרגשות - אין בהם אפילו רגע אחד של יאוש. בני הזוג בטוחים בקשר שביניהם, ולעולם אין הם חוששים לגורלה של האהבה עצמה. הרדיפה והבריחה, הם הרצוא והשוב של התנועה הקוסמית, ושתייהן הן חלקים משלימים של תהליך אחד. והצורה השלישית של הריקוד היא בפנימיותה אינטנסיבית עוד יותר, אף כי באופן חיצוני אינה כוללת אלא תנועה מעטה ביותר. הריקוד כביכול נעשה במרחב מצומצם יותר, בתנועות קצרות

כלפי זה, מחליפים מקומות ותנועות - ובכל העת ממשיכים באותו ריקוד עצמו.

התבניות הבסיסיות של שיר השירים הן אכן תנועות של ריקוד. הריקוד הזה, כיון שהוא מערך של חיים שלמים, ובעצם של מערכות אחדות של חיים בדרגות שונות, אינו פשוט כל עיקר. כשם שיש בו פרטים פשוטים וחד - משמעיים, כך יש בו

כאמור, סדר הדברים יכול להשתנות מעט מפעם, לפעם, אך השיר נשאר בעינו - והמאורעות שהוא מתאר חוזרים ומתקיימים.

תנועות מורכבות, צורות מסובכות, מבנים הכוללים את בני הזוג ואת המשתתפים האחרים, שאף הם עושים מחול משלהם, כרקע, כמקהלה לרקוד העיקרי של בני הזוג בלבד. התנועות הבסיסיות של השיר, שהן תנועות יסוד של מחול בכלל, הן בעיקר שלש צורות כפולות. צורה אחת היא כאשר אחד מבני הזוג

יותר, כאשר הוא כביכול עומד במקום אחד, כאשר הריקוד הופך להיות לרטט, כאשר במקום רצוא ושוב יש "מטי ולא מטי". הקטעים הללו הם כאשר הרעיה מדברת על אהבתה. לעתים היא מדברת עליה עם אחרים - עם "בנות ירושלים", ופעמים היא מבטאה את הדברים בינה לבין עצמה. בקטעים הללו יש מצד אחד אפוק מסוים, אבל בתוך האפוק הזה

**אהבתו של הקב"ה -
לנפש האדם, לכנסת
ישראל, לשכינתו
בעולם היא מהות
קבועה, בלתי משתנה.
ביחס הזה אין בעצם
תנודות והיסוסים...**

מן המקומות הנזכרים בשיר השירים אין ממשות ריאלית גמורה. המקומות והעצמים, העצים והצמחים שבשיר לא זו בלבד שהם חסרים את סימני ההיכר של מציאות אמיתית במרחב ובזמן, אלא שהם נושאים כולם אורה אגדתית - חלומית. למרות שאין בשיר שום מרכיבים שאינם מן העולם הזה לא חיות אגדתיות ולא יצורי מרום, והכל הוא לכאורה ממשי וארצי, הרי למרות זאת הגפן והתפוח, בנות ירושלים והשועלים הקטנים, ואפילו שומרי החומות והכסף עבור הכרם נעשים כולם רק אלמנטים של עולם - חלום. יותר מזה, כל אלה נראים רק כתפאורה עבור הריקוד, הם נותנים לדברים מראית-עין של מציאות, רקע ריאלי כביכול, כאשר מצד אחר חשים שאינם אלא תפאורה בלבד, והדבר הממשי היחידי הוא בני הזוג והמחול שלהם. היחס הזה בין הגיבורים ובין המציאות שמסביבם הוא אחד הדברים המגדירים את האהבה העמוקה שהיא מהותו של השיר. גם ברובד האנושי - הפרטי יכולה האהבה להביא לתחושה כזו כלפיה מציאות, כאשר העולם נעשה רק רקע, ציור דמיוני שמצוי מסביב, כאשר הריאליות היחידה היא בנאהב בלבד. וכמובן, הדברים מקבלים משמעות מעמיקה יותר ככל שעולים ברבדיו של השיר, אל השירים הגבוהים יותר. המציאות המתוארת נעשית בדרגה מסוימת רק שורה של סמלים למהויות אחרות, בדרגה גבוהה יותר - מציאותו החומרית של העולם אינה אלא מעטה אזורי כאשר הוא מתייחס אל ההווה

גם ההצהרות הבהירות ביותר, החזקות ביותר על עוצמתה ועל נצחיותה של האהבה.

כל המאורעות והעלילות של שיר השירים מתחוללים על רקע שהוא גם מציאותי וגם דמיוני: הלבנון ואמנה, עין גדי וירושלים. אכן, גם הרקע כמו העלילה אינו ממשי לגמרי. לאף אחד

של עולם בלתי חומרי, הנעשה יותר ויותר ממשי, ומשאיר את עולם החומר כמשל בלבד.

האהבה שבשיר השירים יש בה גלים של קרבה וריחוק, הן מבחינת הסיפור - בהבדל בין פגישה קרובה ובין חיפוש או דבור מרחוק, והן מבחינת המהות - בין ה"רצוא" של הרצון המתגלה ושל האהבה הלוהטת, ובין ה"שוב" שיש בו היסוס מסוים, או המתנה להזדמנות, להתעוררות שתבוא. קטעי ההתעוררות מצויים בעיקר בדברים שבהם מדברים בני הזוג זה אל זה על זה, ואף הם שונים במתח שבהם, יש כאלה שהם דברי שבח ואהבה, תיאורים של הנאהב ושל האהבה. ויש אחרים שבהם המתח הוא אפילו חזק יותר - כאשר מסופר ומושר הרצון להגיע לפגישה של ממש, להתמסרות גמורה. ולעומת אלה יש גם צדדים אחרים, כאשר קיימת המתנה מסוימת, כאשר פרידה זמנית של "סוב דמה לך דודי לצבי ... על הרי בתר" היא מתקבלת על הדעת. האמירה החוזרת "אל תעירו ואל תעוררו את האהבה עד שתחפץ" משמעה - יש לחכות, יש להמתין לזמן הנכון או להתעוררות הלב הנכונה, יש פסק זמן מסוים שבו אפשר להיות או צריך להיות במרחק מסוים. ויש גם יותר מזה - זמנים של עייפות, עצלות פנימית, "פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה, רחצתי את רגלי איככה אטנפם". שאומרת בעצם - אפשר להמתין, אין השעה מתאימה, יש דברים אחרים הנראים חשובים יותר בזמן זה.

אכן, יש לזכור כך גם בשעות ה"שוב", כאשר מתח ההשתוקקות אינו מצוי עוד באותה רמה של התלהטות אין שום פקפוק לגבי עצם האהבה, אין כל ספק לגבי עיקרו של יחס הקרבה. התנודות הללו ביסודן אינן אלא תנודות החיים, הגלים העולים והיורדים של קשר אחד.

צד אחד, מהותי ועקרוני בשיר השירים הוא שעיקרו של השיר, והאלמנט הפעיל שבו הוא דווקא של האהובה, הרעיה. למרות שהדוד מדבר בשיר, וגם נמצא ופועל בו, מכל מקום נקודת הראות המרכזית היא של הרעיה. ככל שהדבר מתגלה במחשבה היכן הוא נמצא כעת, או בידיעה שהוא כעת במקום מרוחק כלשהו, גם במה שהרעיה מתארת את האהוב ל"בנות ירושלים", וגם בחיפוש וברדיפתה אחריו, ואפילו במשאלות הלב המתפרשות מדי פעם - כיצד היתה רוצה להיפגש עמו בדרכים שונות. למרות שלכל אלה יש כמובן גם משמעות ברובד הפרטי - אנושי שבשיר, הרי המובן השלם יותר של היחס הזה נמצא דווקא ברבדיו הכלליים והרוחניים. היחס מלמעלה למטה, אהבתו של הקב"ה - לנפש האדם, לכנסת ישראל, לשכינתו בעולם היא מהות קבועה, בלתי משתנה. ביחס הזה אין בעצם תנודות היסוסים או פקפוקים - למרות שלא תמיד הוא מגיע לידי התגלות מפורשת. אולם גם כאשר הדוד אינו מדבר, וגם כאשר הוא נמצא אי-שם במרחק שאי אפשר לעבור אותו - אהבתו עומדת בעינה. ואילו התיאור של התנודות שברגש, של ההתקרבות

במישרין אל עיקרו של השיר. והרי אלה ביטויים כמו "אל תראוני שאני שחרחרת... בני אמי נחרו בי שמוני נטרה את הכרמים" או קטע על המלך שלמה "אפריון עשה לו המלך שלמה..." או בפרק האחרון שבו כביכול מדובר בדברים קטני חשיבות בענייני כרמים וכספים. לאמיתו של דבר קטעים יוצאי דופן אלה שבהם כביכול נעצרת תנועת המחול המתמדת של הפרק ומבחינת מהלך הדברים יש בהם דמימה גמורה - הם הקטעים שבהם מצויים השיאים הבלתי-מפורשים של כל העלילה. התנועה הסוערת מפנה מקום לעמידה רוטטת, וכאשר גובר ועולה המתח הדמימה נעשית מושלמת. בנקודות הללו נרמזים הסיום, ההשלמה של הסיפור. אם השיר כולו הוא שיר של השתוקקות, של אהבה שהיא במדה מסוימת מרחוק, של התמסרות שהיא באיזה שהוא זמן של עתיד, הרי קטעים אלה מדברים על ההשלמה, על הגמר, על הנישואין שלאחר האירוסין. הצד הפרוזאי שמצוי באלה הוא בעצם נקודת הסכום, הבאת ההשתוקקות הרחוקה לידי גמר. הצד הפרוזאי (ואפילו הסגנון הפרוזאי) של דברים אלה משמעו שמה שהיה עד כה רק רציה בלבד, חלום ותשוקה מגיע בסופו של דבר לידי התממשות, לידי גמר. אמנם הסיום הזה אינו מתואר בשיר - משום שכאמור, השיר הזה עדיין לא נגמר בכל מישור של מציאותו, אבל הוא מושאר כמראה את הדרך, כיצד לאחר הנפתולים והחיפושים, לאחר ההמתנה והתרחקות גם אלה מגיעים לידי שלמות.

וההתרחקות, של זמנים של מסירות גמורה, ועתים של צפיה לאהבה "עד שתחפץ"; התיאור הדרמטי ביותר בשיר השירים, של הדוד הדופק בדלת ורוצה להכנס, כאשר האהובה אינה מוכנה עדיין, מתעצלת ומהססת לפתוח את הדלת - הוא התיאור הקלאסי של היחס בין כנסת ישראל ככלל, נשמות ישראל כפרט, והשכינה כהכללה גדולה יותר, אל הקריאה הבאה מלמעלה. עצלות הלב, היסוס פנימי להגיע לידי מסירות גמורה ושלמה, חוסר הנכונות לשנות את הנוחיות הרגעית של המצב הקיים - כל אלה הם מצבים המתרחשים בחיי האומה כבחי הנפש של הפרט. ההזדמנות הזו הבאה אל כלל האומה או לאדם הפרטי מדי פעם - באשר סיבות של מה בכך מונעות אותה מלהגיע לגאולה שלמה. ולאחר מכך - ההתעוררות המאוחרת של ההכרה בהזדמנות המופלאה הזו, והתפרצות של רצון לרוץ, לרדוף ולהשיג את הפגישה הזו בכל מחיר, למרות הקשיים, למרות ה"לילה" מסביב, למרות כל המעכבים מבחוץ. הרי כל אלה הם פרקים בתולדות ישראל, כמו שהם פרקים בחייה של נפש האדם, תיאורים כלל - עולמיים של התרחשויות שבהם עוד מעט היו מגיעים הדברים לידי פתרון הגמור.

מקום מיוחד, הנראה בראשונה זר ובלתי שייך הוא בקטעים אחדים, שאינם עוסקים באהבה עצמה אלא בצדדים היוצרים רושם של סטייה מן העיקר, כאשר הנושא לכאורה אינו נקשר כלל

ליקוטי הרב קריעת ים סוף

הפך ים ליבשה

ובראה לכל. לכן "ראתה שפחה על הים" - כל העולמות נעשו מפולשים, ואפשר היה לראות מקצה העולם עד קצהו.

(ביאור לקוטי תורה, ד"ה ששת ימים תאכל מצות)

החזרה אל עומק המציאות

בריאת העולם וקריעת הים הם שני תהליכים מאד דומים מבחינה חיצונית. מפני שבשני התהליכים האלה יש עניין של הפיכה, כמו בשיר המפורסם "יום ליבשה נהפכו מצולים". אבל בתוך התהליך הזה של הפיכת הים ליבשה יש הבדל עצום בין הבריאה לבין קריעת ים סוף. בבריאה, היבשה יוצאת מתוך המים; היבשה מתגלה מתוך המים. בקריעת ים סוף, קורה דבר אחר: הים

אפילו שפחה ראתה בים סוף התגלות שהיתה יותר ממה שראה יחזקאל הנביא. יחזקאל הנביא ראה במחזה את המרכבה של השכינה, אבל אפילו שפחה ראתה על הים יותר ממה שהוא ראה. כתוב שאפילו תינוקות היו אומרים: "זה א-לי ואגוהו" (שמות טו, ב) - "זה!"; התגלות גדולה מאד, מכל הצדדים, שירדה עד למדרגה של הפחות שבפחותים. יש הרבה מאד במדרשים, ובמזמורי תהילים, על כך שקריעת ים סוף הייתה מין שינוי של מהות העולם. שינוי שהוא לא "מכה" - אלא הוא עניין של "הפך ים ליבשה". העניין הזה הוא השינוי, שעלמא דאתכסיא, שהוא בחינת ים - הופך להיות יבשה, שהוא עלמא דאתגליא. וזהו על ידי ההתגלות שבה הכל מתגלה, כל העולם נפתח, כל מה שהיה חבוי מתגלה עכשיו

אותו באיזשהו אופן ביבשה, ואז אנחנו רואים בים סוף את כל מה שיש בכל העולמות. ומכאן המאמר של חז"ל ש'מה שראתה שפחה על הים לא ראה יחזקאל הנביא', מפני שבמובן מסוים זה דימוי כאילו כל השמים נפתחים, כל המסתורין נפתח בבת אחת. העולם נחתך לפלח ואני יכול לעבור, אני רואה את כל המציאות של העולם, בכל השכבות שלה בבת אחת, בראייה אחת. ולכך העניין של קריעת ים סוף הוא היכולת להיכנס אל תוך הים. אבל להיכנס אל תוך הים ולהישאר באיזשהו אופן ביבשה.

(ראיון לטלוויזיה הצרפתית)

ההתגלות של תהום ההוויה העצמית

יש התגלות של "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים", בזמן מכת בכורות. יש קריעת ים סוף, ואחר כך יש מעמד הר סיני. בשלושת המקרים הללו יש התגלויות מאד מזעזעות, מאד תהומיות, ויש ביניהן הבדל. ההתגלות בקריעת ים סוף היא בעצם כמו שמישהו תיאר את מה שהוא קרא 'הרגש הדתי' בתור: 'הרגש האוקיאני'. במובן מסוים, העניין של לעבור בתוך הים ביבשה, זה סוג מסוים של התגלות. זה לא התגלות של ה'אחר' בכלל, ה'אחר' בעצם; אפילו במובן מסוים, עם כל מה שיש בזה התגלות של טרנסנדנציה - זה לא התגלות של הדבר הטרנסצנדנטלי במהות, זה סוג של התגלות שבו אני כאילו שוקע אל תוך

נפתח ואני רואה בתוכו את היבשה. התהליך של הבריאה הוא התהליך כאילו של דה-מיסטיפיקציה, שהסוד נעלם, אני רואה רק את הגלוי. בקריעת ים סוף, יש דבר אחר: אני נכנס אל תוך הים. אני לא יוצא מן הים החוצה אל היבשה, אלא אני נכנס פנימה אל תוך הים - ושם אני רואה יבשה. כלומר, במובן הזה, התהליך של קריעת ים סוף הוא רוורסיה של התהליך

במובן מסוים,

העניין של לעבור

בתוך הים ביבשה, זה

סוג מסוים של התגלות.

אני כאילו שוקע אל

תוך המציאות אל

האינסוף של עצמי...

של הבריאה. במובן אחד התהליך של הבריאה נתפס באופן כללי בתור תהליך של צמצום, של הסתר פנים, שאני לא רואה יותר ים; אני לא קיים יותר בים.

בקריעת ים סוף יש צד שכאילו אנחנו מושלכים בחזרה ואנחנו רואים את כל העומק של המציאות. אנחנו מושלכים בחזרה אל תוך הים, אבל אנחנו רואים

האמונה שאני מאמין - אני לא יודע, ובכל זאת אני מאמין. זאת היא אמונה במובן זה של 'נאמנות'. אני מסכים שיש דבר מסוים. וזה נכון מבחינת השפה העברית, ביסודה, שאמונה ואמת באים מאותו שורש. האמונה בעניין של קריעת ים סוף היא מה שהיינו קוראים באופן אחר ה'התאמתות', התפיסה של האמת. "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", זה שאני רואה. זה באמת כנה. כל מה שאני האמנתי קודם אני מגיע לראות אותו בבחינת ההתאמתות. ובחינת ההתאמתות הזו היא שפעם אחת כל מה שאני שמעתי עליו כל החיים, ובחיים דורות אחרי דורות - אני עובר בתוך ים סוף ואני רואה אותו בראיה מוחשית, בראיה שבאה מתוך האני, מתוך העצמי שלי ולא מבחוץ.

(ראיון לטלוויזיה הצרפתית)

קריעת ים סוף - היפוך המערכת

כאשר הים נבקע, התהליך הוא שונה באופן מהותי מן הניסים שאירעו עד כה - בין במכת דם, בין במכת הצפרדע ובין במכת בכורות. כאשר המכות באות, אלה באמת פלאים בשמים ובארץ, אבל הפלאים האלה הם ניסים מקומיים, מאורעות המתרחשים בעולם החיצוני. ואילו כשהים הופך למקום שניתן ללכת בו, ההרגשה היא שונה לחלוטין. פתאום הטבע משתנה, ישנו היפוך של כל המערכת, וכל מה שאני יודע על

המציאות, אל תוך האינסוף של עצמי. זו התגלות שבה בן אדם חוזר אל תוך התהום של ההווה העצמית, וזו התגלות שהיא המכשיר אחר כך להתגלות שבאה אחר כך, של ה'אחר בעצם'. לא רק בנוסח של תאלס, של 'לדעת את עצמו', אלא היא התגלות הרבה יותר עמוקה. זה לא שהשמים נבקעים בפעם הזו, אלא הים נפתח, ואני מגיע עד תהום הזו שבה אני מצליח כאילו לראות את המציאות חתוכה לגמרי, כדי שאחר כך, על הבסיס הזה, אני אוכל להגיע להכרות אחרות.

זאת אומרת, אני צריך לדעת למה אני מסוגל לפני שאני יכול למשל לקבל את התורה. וכדי לדעת מה יש בתוך המציאות שלי, יש בקריעת ים סוף התגלות כזו שבה כל הדברים נפתחים פתח אחר פתח עד שאני רואה. והראיה הזו היא - "ויאמינו בה' ובמשה עבדו". יש פה התגלות אמונה שהיא לא מצד זה שראו נס גדול, שראו פלא גדול. אלא אני רואה איך נראית המציאות. ההגדרה פה של האמונה היא חוזרת כמה פעמים; לפני יציאת מצרים: "ויאמן העם", יש אופן שני של קריעת ים סוף: "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", ויש נוסח במתן תורה שוב חוזר: "וגם בך יאמינו לעולם". הוא ממש אותו מוטיב של אמונה. והוא מראה את האופנים השונים של העניין של אמונה בכמה אופנים.

אנחנו מדברים על האמונה שלפני יציאת מצרים שהיא האמונה הראשונית, הפרימיטיבית אם אפשר לומר. היא

המציאות כבר לא תקף: הים כבר לא ים, המים כבר לא מים, והיבשה גם היא משהו אחר כעת.

כשחז"ל אומרים (מכילתא דרבי ישמעאל בשלח ג) ש"ראתה שפחה על הים מה שלא ראו ישעיה ויחזקאל", הרי זה משום שהיא רואה בעליל ובמוחש דבר, שגם לאדם גדול קשה לראות; היא רואה איך כל הטבע הגשמי הוא בעצם לא דבר סגור, אלא דבר שיכול לפתע להשתנות מן הקצה אל הקצה. כל התפיסה, לפיה העולם הוא מקום עם חוקים וסדר, וכך היא דרכו של עולם – מתמוטטת. זו ההרגשה של אדם שמבין שכל מה שהוא רואה בעולם זה כמו הצגת תיאטרון, כשמאחורי הקלעים – הבית הוא לא בית, העץ הוא לא עץ, והכל עשוי רק חתיכות של קרטון. בקריעת ים סוף העולם כולו זז הצידה, מתמוסס וניתך לצורות אחרות ולתבניות אחרות: קודם הוא היה מים, עכשיו הוא נהיה יבשה, ונוצרת ההרגשה שאין יותר עולם במשמעות הקשוחה שלו, וכל דבר נהיה בגדר האפשרי.

(מתוך חיי עולם, פרשת בשלח)

שביעי של פסח - הלידה

שלושה ימים בשנה נקראים עצרת: שמיני עצרת שהוא עצרת אחרת, שביעי של פסח שנקרא גם כן עצרת, וחג השבועות שגם הוא נקרא עצרת. ואלה התהליכים של מה שנקרא: הזיווג,

הלידה, והגמילה. שמיני עצרת נחשב לנקודת הקירבה, נקודת הסיום של תהליך הקירבה שמתחיל מראש השנה ונגמר בשמיני עצרת. זו נקודת הפגישה המשותפת שהיא נקודת הזיווג. אחר כך יש תהליך של גידול. כמו העובר הגדל וניזון ברחם אימו.

שביעי של פסח, מועד קריעת ים סוף, הוא הרגע של הלידה. המשמעות הסימלית הכלולת, של היציאה מתוך המים היא בכל מקום המשמעות של הלידה. בחלקה היא נובעת מעצם התהליך הטכני, המכני, של הלידה, למעשה הפיכת העובר מיצור החי בנוזל ליצור שחי ביבשה. ולא צריך להרחיק ללכת לפתרון חלומות אנליטי שבביל לבדוק את העניין הזה, מפני שהוא נמצא בהרבה מאוד מקומות אחרים. אגב, המשמעות הפשוטה של טבילה לטהרה היא אותו תהליך שבו אדם חוזר אל המקור ואחר-כך נולד מחדש. ובכן, שביעי של פסח נקרא בצד מסויים - הנקודה של הלידה. ספירת העומר היא ההשלמה משביעי של פסח עד חג השבועות וזהו תהליך הניקה.

(מתוך שיעור על אגרת כ' באיגרת הקודש, כ"א טבת תשמ"ג)

פרעה הקריב

ברגע שעם ישראל רואים שפרעה עדיין רודף אחריהם, אז זה עושה את

הפנייה אל הים

יציאת עם ישראל ממצרים, התפנית מגלות לגאולה, לא נעשתה בבת אחת. כאמור, עבודת יש בה צד פנימי ונפשי כשם שיש בה שעבוד חיצוני. ודאי, לא תמיד עבודת פנימית זו נראית. כאשר העם יוצא מתחילה ממצרים, כאשר העם נוסע לשבטיו, כאשר יש לו הנהגה בראשו, כאשר הוא יוצא בדגליו ובסמליו,

ההתעוררות האחרונה להתקרב לאביהם שבשמים. "אז ישיר משה" הוא התוצאה של "פרעה הקריב"; פרעה בעצם גורם לכך שתהיה שירת הים, מפני שבלי פרעה, בלי זה שיפרעה הקריב' אי אפשר היה לשיר את שירת הים. על ידי הלחץ שהוא עשה, פרעה יוצר את התהליך של הצמיחה.

בהיקף יותר רחב, יש עניין כזה למשל של רבי נחמן מברסלב, בקטע מאוד פיוטי באחד הסיפורים שלו, הוא מדבר על כך, בנוסח הפסימי שלו - שכל הקולות בעולם הם קולות של כאב. כל העולם כואב ומתוך הכאב הוא משמיע קול, או שהוא משמיע קול ברגע שהכאב מסתלק. אבל אחר כך, באותו הקשר הוא מדבר על כך שאיך נוצרת השירה, איך נוצר הניגון? הניגון כאילו נוצר מזה שיש כל כך הרבה כאבים, אבל כשהם מצטרפים בצורה מסוימת, באיזושהי הרמוניה, נוצר מזה הניגון. המנגינה נוצרת מהתמצית שאני מוציא מתוך כל הכאבים; מכל כאב קטן ומכל הנאה (הוא מגדיר הנאה באופן שלילי כמעט - זה שמפסיק לכאוב לי) יוצאת אנחה, או אנחה של רווחה או אנחה של כאב, מן האנחות האלה נוצרת אחר כך המנגינה. במובן הזה של "אז ישיר", השירה היא המסקנה של "פרעה הקריב"; של כל המצוקה, של כל הלחץ, של כל הצרה, אז יוצא העניין הזה החוצה.

(ביאור תורה אור בשלח)

שביעי של פסח נקרא בצד מסויים - הנקודה של הלידה. ספירת העומר היא ההשלמה משביעי של פסח עד חג השבועות וזהו תהליך היניקה.

כאשר הוא יוצא מצויד בכלי נשקו שלו ("חמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים") הרי אז נראה הדבר כגאולה גמורה. אולם שעת המבחן הקובעת אם יש כאן שחרור אמיתי מגיעה כאשר העם נמצא במצוקה, כאשר אין הדברים מתנהלים לפי כל התחזיות האופטימיות,

דרך שלישית - לפנות אל הים. הדרך הזו היא ביטוי של הרצון שלא להיות עבד בכל מחיר. אם השחרור הוא אמיתי, אם אכן קיימת דמות פנימית, היא מחייבת לעשות את הבלתי אפשרי. הנס בא אחר כך, אך כדי שיהא העם ראוי לנס, הוא צריך להיות מוכן לסכן את עצמו למסור את נפשו על היותו בן חורין באמת. הנחשון, הנחשונים ההולכים אל העבר שמורה מטה האלוקים, והם העושים זאת, העושים את הנמנע לכאורה - הם העושים אותו אפשרי.

(מעבדות לחירות, מעריב תשל"ה)

כאשר אורבת סכנה אמיתית המחייבת קרבות של ממש. אז מתגלה לפתע כי מי שהיה בעצם עבד - יכול להשאר עבד גם לאחר שברח לכאורה מן העבדות. הדברים שאומר העם למשה בשעת מצוקה זו, היו יכולים להשמע גם בזמן הזה (ואכן הם נשמעים, אם כי לא תמיד בסגנון תנכ"י) "המבלי אין קברים במצרים לקחתנו למות במדבר. מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים. הלא זה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמור, חדל ממנו ונעבדה את מצרים כי טוב לנו עבוד את מצרים ממותנו במדבר". לאן נעלמה הרוח הגאה, לאן נעלמו אותם הראשים והזקנים, שצצו בתוך העם עם שחרורו, לאן הלך הביטחון העצמי שבא עם הנשק? אולם כל אלה לא היו אלא מראית העין. העבדים עדיין נשארו עבדי פרעה. ומשום כך, בהגיע שעת מבחן, הריהם מבטאים את כמיהתו של העבד - למרותם של השליטים הקודמים, לתכנית העולם הקודמת שלו, לביטחון ולשלוה של העבדות.

ודאי, הלחץ של ההימצאות בין פרעה והמדבר הוא חמור ביותר. המצב החיצוני איננו נראה מבטיח טובות. אולם הפגם הפנימי הוא בכך. שלחץ זה מגלה את החולשה העמוקה של השחרור החיצוני, את העדר היכולת לחיות חיים עצמיים, את העדרה של גאולה מבפנים. ומשום כך אין טעם לעם העבדים לעשות מלחמה עם פרעה או לעקוף דרך המדבר - שכן אלה דורשים קודם כל שיהא רצון אמיתי להיות עצמאי באמת. קיימת גם

סעודת משיח

שביעי של פסח - כמו שהיה בזמן הגאולה של פסח מצרים - זה בעצם החג שמרמז על ה"עצרת לה' אלווקיך"; שהיא העצרת הגדולה, בבחינה של "השיר האחרון", ואז הגאולה היא גאולה שלמה.

(מתוך ביאור לקוטי תורה, ד"ה ששת ימים תאכל מצות)

מסופר בגמרא שאלהו הנביא היה בא לרבי יהושע בן לוי. יום אחד רבי יהושע בן לוי ביקש מאליהו לראות את המשיח, אז אליהו תיאר לו בדיוק איפה ואיך למצוא אותו. רבי יהושע בן לוי הלך ופגש את המשיח, אחרי שהם נפגשו, הוא שאל אותו שאלה - שנעשתה מפורסמת - "אימתי אתי מר?" מתי יבוא אדוני? ענה לו המשיח: "היום". אחר כך רבי יהושע סיפר על הפגישה לאלהו הנביא, ואמר לו: "המשיח רימה אותי, הוא אמר לי שהוא יבוא היום". אליהו ענה לו: לא הבנת, הוא ציטט לך התחלה של פסוק: "היום, אם בקולו תשמעו" ... זה הסיפור שמופיע אצל חז"ל, במובן מסוים, כתשובה על השאלה מתי נגמרים חבלי המשיח. פתרונה של השאלה - אם יתארך או יתקצר הזמן - לא תלוי רק במאורע חיצוני, הוא תלוי בהשפעה של המאורעות עלינו, ואיך אנחנו נגיב למתרחש.

העולם והחיים לוחצים אותנו. כמו בצירים של יולדת, הם לא פועלים רק בקו אחד - הם באים והולכים - יש רגעים של כאב ורגעים של הרפיה יחסית. אם התהליך נעשה כראוי יש התקדמות, אם הוא לא נעשה כראוי, בתהליך של ההרפיה - לא קורה שום דבר, ובכאבים - צועקים, ושוב, לא עושים שום דבר. השינויים של הזמנים - הרגועים והכואבים - צריכים לבנות את העם, ליצור את הגוי האחד, לבנות את הארץ. אלו דורשים את המשמעות, את המסקנה הפנימית: "היום, אם בקולו תשמעו". זאת היא תשובה לשאלה, כמה זמן זה צריך להימשך: זה תלוי בעיקר בנו - מתי יבוא המשיח.

("חבלי משיח", הרצאה במדרשה הלאומית תשל"ה)

סעודת משיח עם הרב עדין אבן ישראל

סעודת משיח זהו מנהג אשר יסד הבעל שם טוב, וכיום הוא נפוץ הודות לתנועת 'חב"ד' וגם אומץ על ידי קהילות רבות אחרות. על פי המנהג הזה, בשעות אחר הצהריים של היום האחרון של פסח, עורכים 'סעודה שלישית', אוכלים מצה ושותים שוב ארבע כוסות של יין. במשך שנים רבות הרב עדין נהג לחגוג את סעודת משיח בירושלים, בדרך כלל ב"שטיבלעך" של קטמון, ודיבר לפני תלמידיו וקהל גדול ומגוון על ענייני משיח.

להלן כמה 'ציוצוץ', שנכתבו מהזיכרון לאחר החג על ידי מיכאל עלוש, ונערכו על ידו לאחר מכן. הקטע התפרסם בגיליון של שנה שעברה אך לצער הלב הוא נותר רלוונטי מתמיד.

על "הרצאה על משיח": כולם יודעים שהרצאות כאלה אינן מועילות ולא משפיעות לשום דבר. נהפוך הוא, הרעיון הוא לאכול מצה ולשתות ארבע כוסות של יין, משהו מוחשי ואמיתי ביותר, כי זיכרונות של אכילה ושתייה נחקקות ביתר קלות במוחנו. לפחות נוכל לספר שאכלנו ושתינו לכבוד המשיח...

3. למעשה, במהלך כל חג הפסח, הזכרנו את העבר: עבדים היינו לפרעה, יצאנו ממצרים, ה' קרע לנו את הים וכו'... ביום האחרון של פסח, הגיע הזמן לפנות לקב"ה ולשאול אותו: "אז מה? ומה הלאה? מה עם ההבטחה של

1. מטרתה העיקרית של סעודת משיח, בפשטות, הינה לאסוף יהודים סביב השולחן, כך שיחד הם יוכלו "לטעום" בפעם האחרונה מחג הפסח. לאין ספק, כיום, כאשר יהודים מכל המגזרים כאן מצליחים לשבת סביב אותו שולחן בלי להתווכח, זה יוצר רושם גדול בעולמות העליונים...

2. בנוסף, אחת ההשלכות החיוביות של המנהג הזה היא שבמקום להתחיל לחשוב על הפיצה או על כל חמץ אחר שאנו נוכל לאכול בעוד מספר שעות, אנו נפגשים בין יהודים על מנת לדבר על משיח... עם זאת, לא מדובר כאן

ביאת המשיח?" אם ניתן להעז להשוות, זה דומה למצב שמישהו חותם על צ'ק דחוי אך הוא לא מציין את התאריך של הדחייה... בסעודת משיח, אומרים לקב"ה שאין לנו סבלנות כבר ומבקשים ממנו להשלים ולרשום את התאריך הכי מוקדם שאפשר!

4. עם זאת, עלינו להראות שאנחנו מתכוונים באמת בציפיה זו. אחת השאלות שבת הדין של מעלה שואל את האדם (לאחר 120 שנה) הנה: "ציפית לישועה?" צריך לדעת שאנחנו מגיעים למעלה עם הנשמה לבדה ללא הסתרת הגוף ושמה אי-אפשר להסתתר מאחורי שקרים כלשהם.

5. לפיכך, עלינו להתפלל באמת, לא כמו מישהו שלוחץ על מתג חשמל כאשר החשמל מנותק. נכון, הדבר לא קל בכלל וזה דורש מאמץ רב והכנה נפשית. בל נהיה כמו היהודי ההוא אשר עלה לארץ לפני ארבעים שנה ועדיין לא מסוגל להגיד מילה בעברית. כששאלו אותו אם הוא לא מתבייש על כך, הוא השיב: "בוודאי שאני מתבייש, אבל קל לי יותר להתבייש מאשר ללמוד!..."

6. בהקשר לזה, יש ביטוי בעברית, "ממש", כדי להגיד שהדבר אמיתי, נכון, ומוחשי. האם אנו מוכנים "ממש" לשינוי מוחלט בהווייתנו בפרט ובהוויה בכלל? בקיצור, האם אנו מוכנים לשינוי שמשיח יביא לעולם ולהתגלות האלוקית אשר תתרחש עם בואו? כיום אנו מראים רצון טוב, לעיתים על מנת לעקוב אחר אופנה,

לעיתים בלחץ חברתי, לקיים מצוות. לעתיד לבוא כתוב: "אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה" (חבקוק ב,יא). עכשיו שותק הדומם, דורכים עליו והוא שותק. אבל יבוא זמן שהדומם יתחיל לדבר, לספר, והוא ישאל: "אם בעת ההליכה לא חשבנו או דיברנו דברי תורה, למה דרכנו עליו?"

7. למען האמת, דבר אינו קשה יותר מאשר לקרוא את מילות התפילה בכוונה אמיתית ביותר. פעם אחת אמר רבי אחד: "כשהייתי צעיר, שאפתי להתפלל לפחות תפילה אחת כפי שצריך. לאחר שהתבגרתי, רצוני היה להיות מסוגל לומר לפחות ברכה אחת בצורה מושלמת. כשעליתי סוף סוף לארץ ישראל - אשר מחכימה את תושביה - הבנתי על מה אני צריך להתפלל: הלוואי שלפחות אוכל לומר מילה אחת של הסידור בכוונה הראויה!"

8. היינו צריכים לקרוא את המילים שבסידור כך שנרגיש את השפעתם עלינו - שיגרמו לרגשותינו ורצוננו לפעול באופן מוחשי. לפני שנעלה את נושא המשיח - האם אנו מודעים לזכות שניתנה לנו כאשר פעמים רבות כל כך אנחנו אומרים: "ברוך אתה השם", שאנו פונים ישירות לקב"ה ("אתה") למרות המרחק האינסופי בינינו?

9. אין ספק שהתפילות בסידור מזכירות את עניין המשיח והגאולה פעמים רבות, לא רק בעמידה שאנו מתפללים שלוש פעמים ביום. עם זאת, אנחנו

לא שמים לב, כאילו המילים האלה היו ללא חשיבות. יום אחד (הייתה תקופה שבעיות כאלה היו מטרידות אנשים...), חסיד אחד, מאוד נסער, ניגש לרבי שלו לבקש עצה: "כל יום, אני חוזר על שלוש עשרה עיקרי האמונה שנמצאים בסידור שלי, ביניהם 'אני מאמין באמונה שלימה בביאת המשיח', אבל אני משקר לעצמי ואני לא ממש משוכנע!". והרבי הרגיע אותו: "זאת בדיוק הסיבה שהכניסו את זה בסידור. אמירת 'אני מאמין' כל יום, משמעותה שאנו מתפללים להאמין באמת בביאת המשיח."

10. במילים אחרות, הגיע הזמן "להוציא את המשיח מהסידור". מה זאת אומרת? יש לזה דוגמא: לפני קצת יותר ממאה שנה, כמה יהודים החליטו "להוציא את מילת 'ציון' מהסידור" וברגע שיצאה המילה "ציון" מהסידור, קרו דברים אמיתיים (יפים יותר, יפים פחות) במדינה הזו, כי המילה "ציון" קיבלה משמעות קונקרטיה ומוחשית.

11. אך עלינו להיות זהירים. אני זוכר בילדותי את הפוסטרים שהיו על הקירות, בתחילת הקמת מדינת ישראל, קצת אחרי השואה הנוראה, בהם היה כתוב: "בבניין המדינה נתנחם!" עלינו לא להיגרר אחרי כל מושג של גאולה מדומה, כוזבת. אנחנו צריכים לשאוף אל הגאולה השלימה, אל מהותה האמיתית, בה נזכה להתגלות האלוקית, כאשר נוכל סוף סוף להבין את הייסורים אשר סבלנו

לאורך הגלות, את "העפר והאפר" שהיו מנת חלקנו במשך יותר מאלפיים שנה. ואז נוכל להצהיר שכל זה היה שווה ונוכל להתנחם באמת. בדומה למה שהרבי מליובאוויטש כתב לנשיא המדינה יצחק בן צבי: "מיום הלכי לחדר ועוד קודם לזה התחיל להתרקם בדמיוני ציור גאולה העתידה - גאולת עם ישראל מגלותו האחרון, גאולה כזו ובאופן כזה שעל ידה יהיו מובנים ייסורי הגלות, הגזירות והשמדות... והכל יהיה באופן אשר בלבב שלם ובהבנה מלאה: 'יאמר ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי' (ישעיהו יב,א). בסוף ספר איוב ישנה דוגמא לנחמה שכזו. איוב, אשר עבר את כל הסבל הבלתי ניתן לדמיון, לאחר שהוא הפסיד את הכל, עושר, משפחה, בריאות, זוכה בסופו של דבר "לראות את אלוקים". מה שעושה הקדוש ברוך הוא, הוא מתגלה אליו מן הסערה, ואז איוב אומר אחרי כן: "לְשִׁמְעַ אֹזֶן שְׁמַעְתִּיךָ וְעֵתָה עֵינַי רָאִתָּה, עַל כֵּן אֶמְאָס וְנִיחַמְתִּי עַל עֶפְרָאֵר וְאַפְרָר". במלים אחרות כאילו איוב אומר: "אחרי שראיתי אותך - שום דבר לא משנה. אתה נמצא, אז הכול בסדר".

12. אם כן, לדבר על המשיח, להתכוון באמת לכל מה שכתוב בסידור על המשיח ועל הגאולה, זה להצהיר שלעולם הזה יש כיוון ומשמעות. ככה מבטאים את אמונתנו השלימה שקיים משהו מעבר למעגל "מעפר לעפר"; מעבר למעגל החיים השגוריים - להתחתן, להביא ילדים לעולם כך שגם

ליוצר בראשית...", הם שאלו בהתלהבות ובהתרגשות: "אחרי קטע כזה נשגב האם עדיין יש מקום לתפילה אחרת בסידור?".

16. בעברית, המילים "אמונה" (כולל אמונה במשיח) ו"אמת" הן מאותו שורש. לכן, אנחנו צריכים לתפוס את ביאת המשיח כמציאות המתקרבת אלינו. עלינו להשקיע את כל כוחותינו בהבנת מציאות כזו ולחיות אותה בהתאם, גם אם לפעמים "ההיסטוריה" מפתיעה אותנו.

17. מי ייתן שנדע לשאוף באמת לגאולה השלימה והאמיתית ונזכה לקבל את פני המשיח בקרוב.

הם יתחתנו ויביאו ילדים. לבריאה יש מטרה וכיוון והיא הולכת לקראת שינוי בלתי הפיך, שהקב"ה יתגלה על פני כל הארץ ללא שום הסתר.

13. בינתיים, מה שמתבקש מכל אחד הוא לשאול את עצמו: "מה עשיתי היום כדי לקרב את ביאת המשיח?", או כלשון בעל ההגדה: "להביא לימות המשיח", לגרום שתבוא הגאולה. ימי המשיח יביאו איתם שינוי בלתי הפיך, פרמננטי. כהכנה לזה, אנחנו צריכים לפעול גם על עצמנו גם בסביבתנו, שינויים כאלה בלתי הפיכים ופרמננטיים, אפילו צנועים ככל שיהיו. אם בן אדם אחד עושה צעד קדימה, זה אולי נראה זניח, אך אם עשרה, מאות ואפילו מיליון עושים צעד דומה קדימה, זה יכול לגרום לרעידת אדמה אמיתית.

14. למרות הכל, נראה לי כי העם היהודי, ואולי האנושות כולה, מעולם לא היו מוכנים כל כך לקבל את פני משיח. ואני לא בהכרח מדבר על "דוסים", אלא על כל היהודים האחרים שרק מבקשים להשתכנע. אם לאלה שמכונים יהודים "חילוניים" יש לפעמים שגאה כלפי ה"דתיים", הסיבה לכך היא ש"הדתיים" (במקום להידמות למלאכים) בסופו של דבר אינם שונים מהם.

15. הלוואי שנשמור על אותה התלהבות של קבוצת צעירים ישראלים לאחר שחזרו מהמזרח הרחוק וחיפשו שם חוויה מיסטית כלשהי. כשפתחו אולי לראשונה בחייהם סידור וקראו את סיום התפילה: "עלינו לשבח לאדון הכל לתת גדולה

עצם מעצמי ובשר מבשרי

נאום ב"דינר", טבת תשע"ג

בזיקה למתרחש בארץ הקודש בזמן האחרון אנו מפרסמים כאן נאום חשוב ומעורר העוסק באחדות ובמהות היהודית המשותפת. בתקופה בה נדמה שקשר האחוה הבסיסי בין יהודים נעשה פחות מובן מאליו - אנו מקווים כי קולו הצלול של הרב יהודה ויסייע בשמירת ערוצי הקשר, האחוה והאהבה בין כל חלקי העם.

מתוך ההנחה שאנחנו לא עדר, אלא כל אחד הוא אדם בפני עצמו, ולכן יש לכל אדם הזכות והאפשרות לומר את דעתו ולחלוק על זולתו. שנית, העולם התרבותי שלנו, כפי שהוא מתבטא בתלמוד, הוא דיאלקטיקה של בניין הבא מתוך הריסה, הדיאלקטיקה של עולם הנבנה מן הקרעים והצמתים שיש במציאות, כאשר "מני ומניה יתקלס עילאה" (סוטה מ.) - ממני וממנו יתקדש שמו של הקב"ה.

צד נוסף של מחלוקת אלו הוא בכך שהן ביטוי של מערך שהוא גם נפשי וגם סוציולוגי. העם היהודי אינו יכול להיות מוגדר כעם במובן הפוליטי של המושג, וגם לא כדת, במובן זה שאין לנו כל עניין לעשות מיסיון אצל עמים אחרים. אם כן מה אנחנו? ההגדרה המתאימה ביותר היא שאנחנו משפחה, "בית יעקב", משפחת יעקב. בדרך כלל במשפחות יש קטטות; זה חלק מהדינמיקה של המשפחה כמשפחה.

לפי כל מה שנראה אין אנו עדיין בימות המשיח; אנחנו בעקבתא דמשיחא, ואנחנו נרמסים תחת העקבות הללו, עם כל מיני סוגים של סבל ומהומה. מתוך מכלול המהומות והבעיות הללו אני מבקש להתמקד בעניין אחד, הקשור להסתכלות על תמונת העולם היהודי בכללותה. כל אחד מאתנו יכול להמשיך לשבת בשטיבל או בקלויז הקטן שלו ולראות רק פינה אחת של העולם, אבל נראה לי שמן הראוי להסתכל בתמונה הרחבה והמקיפה של עם ישראל - עם ישראל שבארץ ישראל, בארה"ב, בג'מייקה, בניו זילנד. וכשאני מביט בתמונה הכללית הזו אני רואה משהו שמפחיד אותי.

כל מי שעוסק בהיסטוריה היהודית, כמו גם כל מי שלומד גמרא, מודע לכך שבעם ישראל תמיד היו מחלוקות. המחלוקות הן חלק מהתרבות הפנימית שלנו, משני צדדים עיקריים: ראשית, אנחנו כבני אדם, כיהודים, צומחים וגדלים

אותו אדם שהולך לשאול תחתייה, בין שהוא חבוש בשטריימל ובין שהוא אפילו לא נימול, הוא אח שלי. אולי הייתי רוצה שיהיו לי קרובים יותר יפים, יותר נחמדים, אבל עדיין הם עצם מעצמי ובשר מבשרי.

אני רואה את התופעה הזאת הרבה מאוד בחוץ לארץ. רוב הדברים שמספרים שם על מדינת ישראל הם לא לשון הרע; הם הוצאת שם רע: שקר וטיפשות. הגויים רוצים להאמין בזה מפני שאם הם לא יאמינו בדברים הרעים שאומרים עלינו הם יצטרכו לכבד אותנו, ומזה הם מפחדים. ה"מים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמור נלכה עמכם כי שמענו א-להים עמכם" (זכריה ח, כה) עדיין לא הגיעו, והם לא נראים קרובים. אבל כשגם יהודי מאמין לדיבה הנאמרת עלינו, כאשר הוא לא מרגיש עוד את האחדות, כשאין לו כבר שום תחושה של הכאב המשותף - זהו מצב של מחלה, וזה מפחיד.

אפשר לומר שאנחנו כעם חולים כעת במחלה השייכת לקבוצת המחלות האוטו-אימוניות. מחלות אלה, שמדע הרפואה מרבה לעסוק בהן היום, אינן נגרמות עקב תקיפה של גורם חיצוני כלשהו - חיידק, וירוס או מכה - אלא הגוף הוא זה שלוחם נגד עצמו, משום שהוא איננו מכיר עוד את עצמו. שאלה מסתורית היא: כיצד אני יודע שהוא "אני", איך הגוף מזהה כל חלק וחלק ממנו כ"אני". היה זמן שליהודי היה ברור: יש יהודים שהם בבחינת גולגולת שבראש

לי מותר להרביץ לאח שלי כי הוא אח שלי, או לסטור לאחותי כי היא אחותי; אבל כשמישהו זר ינסה לנגוע בהם אני אגייס את כל כוחותיי כדי להגן עליהם. כך הוא גם במחלוקות בינינו: אנחנו יכולים להתקוטט, להשמיץ אלה את אלה, להתכתש אפילו עד זוב דם; אבל בתשתית של כל זה נמצא מכנה משותף עמוק מאוד, מצויה נקודת האחדות של עם ישראל. עצם היותנו יהודים מעולם לא היה שנוי במחלוקת; ולכן, למרות כל המחלוקות, תמיד הרגשנו כמהות אחת, כגוף אחד.

פעם שאלתי כמה יהודים מתבוללים: אתם הרי לא הולכים לבית הכנסת של שום זרם, ואפילו לא למתנ"ס יהודי. מה נשאר לכם מהיהדות שלכם? ואחד מהם ענה לי, שכשהוא קורא בעיתון שחייל יהודי נהרג בארץ ישראל, הוא אומר "אוי". ה"אוי" הזה מבטא את האחדות, את היותנו אחד; כל עוד זה קיים אני יודע שכל יהודי - ולא משנה עד כמה דעתי עליו חלוקה - הוא עצם מעצמי ובשר מבשרי.

אבל בזמנים שלנו מתחולל כאן שינוי, נוצרים בקיעים, וזה מפחיד אותי. כעת נראה לי שאצל יהודים רבים, גם בארץ וגם בחוץ לארץ, תחושת האחדות הזו פחות ופחות קיימת. יהיו הצידוקים לכך אשר יהיו, אנחנו הולכים ומאבדים את ההרגשה הפשוטה הזו שלא משנה מה יהיה, לא חשוב מה יקרה, אנחנו עדיין משפחה אחת. בעיני זו אותה רעה חולה עצמה הן אצל הקיצונים של נטורי קרתא והן אצל השמאל הקיצוני שלנו. אבל

ואחרים שהם בבחינת קצה הציפורן, אבל גם אותם שבקצה הציפורן וגם אלה שבגולגולת שבראש הבינו שמבחינה אימונולוגית הם אותו דבר עצמו, חלקים של גוף אחד.

ואם קורה שתא מסוים בגוף שוכח שהוא שייך לגוף הזה, "מתבולל" ומתנהג כאילו הוא שייך למשהו אחר, אזי הוא נלחם בעצמו. הוא נלחם עם עצמו לא מפני שיש לו סיבה אמיתית לכך, אלא מפני שהוא איבד את תחושת ה"אני" שלו, וזה מה שקורה בעם ישראל עכשיו.

יש שיר ביידיש שאומר: וואס מיר זעגען זעגען מיר, אבער יידען זעגען מיר, "נהיה מה שאנו הננו, אבל יהודים הננו". במצב כזה אפשר ומותר לנו להתקוטט, מותר לי להגיד עליך שאתה יהודי רע, ומותר לך לומר עלי שאני יהודי עוד יותר גרוע, משום שאנחנו מסכימים שאנחנו שייכים לגוף אחד, אבל ברגע שמתחילה להתפשט תחושה של זרות, של אחרות - זוהי הסכנה הגדולה ביותר.

על דרך הסוד אפשר לומר שעם ישראל הוא ה"גוף" המתגלה של הקב"ה, שעליו נאמר בספרות חז"ל בקשר לפסוק (שמות כג, ח): "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם": "בתוכי לא נאמר, אלא 'בתוכם'". ואם הגוף הזה מתחיל ללחום בעצמו אז כבר איננה בעיה "פנימית" של עם ישראל, אלא יש בזה כביכול התרסה כלפי מעלה, כמעט כפירה בעיקר וביסוד הקיום של עם ישראל, אשר אותו מבטא הכתוב המוכר לכולם: "שמע ישראל ה' א-להינו ה' אחד".

מה בכל זאת אפשר לעשות? אני עצמי כותב ומדבר על זה כל כמה שאני יכול, שזה הרבה פחות ממה שהייתי רוצה. אבל מה שחשוב יותר מהכל, לדעתי, הוא לחנך, לחנך, לחנך; לחנך את הילדים, את הצאצאים, לדעת שאני הוא אני, וגם אם אהיה מה שאהיה ואשתנה כמה שאשתנה עדיין אדע להכיר את עצמי. היום מחנכים לתורה, למצוות, לאהבת ה' וליראת ה', אבל זה לא מספיק. צריך לפחות להעביר את התחושה של מי אנחנו, את נקודת האני שלנו. כאשר האני הזה קיים, הוא ימשיך לצמוח גם כשהאני הפרטי שלי יתמוטט; כי גם משורשים של עץ שנגדע יכול לצמוח עץ חדש. בזה אנחנו צריכים להשקיע באמת, ולהשקיע יותר ויותר: בקרב הילדים שבגן, הילדים שבישיבה והילדים שבצבא, ואולי אולי אפילו הילדים שנבחרים לכנסת - שיזכרו כולם דבר אחד בלבד: שיהודי הוא יהודי.

יש תפילה אחת שבעיני היא כמעט כמו סיסמה: "שומר ישראל, שמור שארית ישראל, ואל יאבד ישראל האומרים שמע ישראל". שומר ישראל שמור אותנו, שנישאר כולנו כאחד - עם הקטטות, המחלוקות וסטירות הלחי שכבר קיבלתי ואולי עוד אקבל; שתישאר אצל כלנו התחושה הזו של "אחינו בשרנו הוא" (בראשית לז, כז). כי כמו שרואים בפרשות המסיימות את ספר בראשית, נקודת המבחן היא הנקודה שבה אנחנו שבים ומגלים שבעצם "שנים עשר אנחנו אחים בני אבינו" (שם, מב, לב), ועל זה אנחנו מוכנים למסור את נפשנו. ברגע שיודעים את זה, כל השאר הרבה פחות חשוב.

מוצאי שביעי של פסח

קטע יומן שהתפרסם ב"רשפים"

הקטע התפרסם כחלק מלקט "קטעי יומן" אנונימיים שביטאו את רוחה של אחוות שלהבתי-ה ואת דמותו הרוחנית של ה"זעירי דמן חבריא שעתיד לבוא". אף שאיננו יודעים אם דברים אלו יצאו תחת קולמוסו של הרב, ודאי שהם משקפים משהו מרוחו כעורך הגיליון.

...נשארתי בודד. ביחוד קצתה עלי הבדידות בימי החג בהם מתנוצצים אורות מצוחצחים מבימי החול. ואילו הכלים שלי מועטים וקטנים ואינם מסוגלים להכיל האורות. נשארתי ממולא ברשמים והגיגים מבלי יכולת לפרקם. רב המתח שעבר עלי בימים אלו ביחוד בעשרים וארבע השעות האחרונות של שביעי של פסח. בלילה שעבר הייתי ער, והיה לי פנאי לחשוב ולהשתקע בחויה דתית. היה זה עם בא השחר בהנץ החמה הרגשתי הרגשה חזקה, נאדרת ופרימיטיבית: אני דתי ללא טעם ודעת. לא זו בלבד ששום ענויים גשמיים לא ישברוני, אלא אף לא ענויים רוחניים. שום בר הגיון וידבר בטוב טעם ודעת כאשר ידבר, לא ישכנעני. אני דתי ללא כל סיבה אני דתי מפני שאני דתי. אני מאמין בה' ובתורתו מפני שאני מאמין בהם. זהו עולמי רק עובדות של העולם הדתי משפיעות עלי, רק עולם זה שטוח לפני. אין עולם אחר. כל ההבל, כל המחשכים הנראים כאן בעולם הזה אינם חלק נפרד מן העולם הדתי. אין דבר מחוץ לו. אלא שהרע והמגושם עומדים בעולם הדתי במקום הראוי להם, והטוב נקרא להתגבר עליהם...

'שפע רב'

גיליון חודשי מתורתו של

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

שפע רב' הוא גיליון חודשי מתורתו ועל תורתו של הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ. בגיליונות מאמרים, שיחות, קטעים, התוועדויות וסיפורים, שמטרתם לפתוח צוהר לעולמו של הרב; לתורה שהוא לימד, לדרך שהוא סלל, לתביעות שהוא הציב ולחלומות שהוא חלם.

בתורתו, מפעליו ובעצם אישיותו, הרב עדין לימד וחינך לדרך חיים יהודית שלימה. דרך של קדושה ושל חיים, של דבקות ושל פתיחות, מחויבות עמוקה לעם היהודי, ומסירות אמתית לקב"ה.

הרב מעולם לא הסתפק במה שפעל, וראה בכל עבודתו ומפעליו רק הקדמה לפעולות גדולות יותר שיש להוציא לפועל בדרך לתיקון השלם.

אנו מקווים שתוכלו למצוא ב'שפע רב' משהו מכל אלו. חלק מהדברים מיועדים לעזור 'לחיות עם הזמן', וחלק מהדברים טובים ומועילים לעבודת ה' שבכל יום. מהם תיאורטיים וגבוהים ומהם מעשיים למדי. חלקם פשוטים וידועים וחלקם חידושים מופלגים. חלקם נוגעים אל הלב, וחלקם מעוררים למחשבה או למעשה. בתקווה שהדברים יכנסו למוח וללב, יאירו ויעוררו.

לתרומה עבור הגיליון

לקבלת גיליון
דיגיטלי חודשי

תקווה

תלמידי הרב שטיינזלץ

מרכז שטיינזלץ
למד את עמי

